Nº. 261. 1856.

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

De prijs dezer Courant met het Bijblad is f 30 in het jaar; die van de Courant alleen f 20 en die van het Bijblad alleen f 15.

De prijs der advertentien is 25 cents voor den regel bij iedere plaatsing, buiten de zegelgelden en briefporten.

ZONDAG 2 EN MAANDAG 3 NOVEMBER.

Bij deze Courant behoort een Bijvoegsel.

NEDERLANDEN.

Bij Zr. Ms. besluit van den 30sten October 1856, nº. 63, is mr. *W. J Mees* van het ambt van officier van justitie bij de arrondissements-regtbank te Appingadam ontzet.

Bij Zr. Ms. besluit van den 30sten October 1856, nº. 65, is benoemd tot plaatsvervanger van den kantonregter in het 2de kanton te Amsterdam, mr. *H. J. van Lennep*, advocaat aldaar.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, mededeeling ontvangen hebbende van het voornemen der Britsche regering om eene mededinging te openen tusschen de bouwkundigen van alle landen, voor het leveren van plannen ten behoeve van de binnen *Londen* op te rigten gouvernementsgebouwen, en willende voldoen aan het deswege door de Britsche regering te kennen gegeven verlangen, brengt bij deze ter kennis van de bouwkundigen in *Nederland*, dat ook voor hen die mededinging openstaat; dat zij, voor zooverre zij daaraan zullen wenschen deel te nemen, hunne plannen tusschen den 1sten en den 20sten Maart 1857, vrij van port, behooren in te zenden aan den eersten Commissaris te *Westminster Hall*, en dat, tot het bekomen van de noodige inlichtingen zoo omtrent de voorwaarden waaraan de in te zenden plannen zullen moeten voldoen, de uitgeloofde prijzen als anderzins, de door het Britsche Gouvernement overgelegde stukken ter inzage liggen ten huize van den Ingenieur van den waterstaat, belast met de dienst der Landsgebouwen, te *'s Gravenhage*, bij wien zij zich, des verkiezende, in persoon zullen hebben te vervoegen.

's Gravenhage, den 30sten October 1856.

SIMONS.

MINISTERIE VAN OORLOG.

Bij het Ministerie van Oorlog is onder het postmerk Zutphen, geda[illegible] van een onbekende, ontvangen een [illegible] zonder dat daarbij eenige aanwijzing of bestemming werd opgegeven, en is die waarde alzoo aan het Ministerie van Finantien overgemaakt, om in 's Rijks schatkist te worden gestort.

's Gravenhage, den 1sten November 1856.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

'S GRAVENHAGE, *den 1sten November* 1856.

De *Javasche Couranten* van 13 Augustus tot 10 September jl. behelzen, behalve de gisteren medegedeelde, nog de volgende berigten:

In die van den 23sten Augustus jl. leest men het navolgende omtrent de expeditie naar de Lampongsche districten (welk berigt in ons vorig nommer abusivelijk is weggelaten):

» Radhen Intan, hoofd der marga Negara Ratoe, en pangeran Singa Branta, hoofd der marga Radja Bassa, waren de aanstokers van den opstand.

Beiden hebben aan de woelingen van 1851, de tweede ook aan vroegere onlusten in de Lampongs deel genomen.

Daar zij na de kleine expeditie in 1851 zich zeer stil hielden en men hoop had hen zonder verder bloedvergieten tot onderwerping te brengen, werden daartoe de middelen der overreding beproefd.

Aanvankelijk scheen er toenadering te komen. Doch van lieverlede vatteden zij de misdrijven hunner voorzaten weder op. Het beschermen van zeeroovers, van voortvlugtig slecht volk (meest misdadigers en oproerlingen uit Bantam), het knevelen hunner eigene bevolking, botsingen met de vreedzame bewoners der aangrenzende landschappen, het bevorderen van zeeroof, slavenhandel en het plegen van stoute en onbeschaamde afzetterijen aan de handelaren, die deze kusten bezochten, deed zich in en sedert 1855 weder meermalen voor. Alle pogingen om rust en veiligheid, zonder aanwending van geweld, te herstellen, waren vergeefs.

De ontvangen waarschuwingen in den wind slaande, begonnen de oproerige hoofden zich te wapenen, te versterken, volk te verzamelen en eindelijk de naburige, goedgezinde maar ongewapende bevolkingen te bedreigen, ten einde die tot opstand over te halen.

De regering was reeds bedacht op de bescherming dier bevolkingen. De ondervinding van 1832—1834 gaf echter aanleiding om de expeditie op zoodanigen voet van sterkte en uitrusting te brengen, dat tegenstand hopeloos en een spoedige goede uitslag te verwachten was.

Zij werd alzoo, behalve uit de te harer bevordering en ondersteuning noodige maritime middelen, te zamen gesteld uit het 11de bataillon infanterie, aangevoerd door den majoor Boon van Ostade, eene compagnie scherpschutters en Afrikanen, eene compagnie vesting-artillerie, een detachement sapeurs, het noodige aantal koelies en stukken geschut. Tot kommandant der expeditie was benoemd de kolonel J. A. Waleson, te wiens beschikking als 2de kommandant gesteld was de majoor Nauta.

De hoofden en bevolking nogmaals tot onderwerping opgeroepen en den oproerlingen een laatste bedenktijd gegeven zijnde, begon de ontscheping den 12den te Tjantie, hoofdplaats der marga Radja-Bassa, van waar de 3de compagnie van het 11de bataillon terstond naar Radja-Bassa oprukte. Deze plaats werd verlaten gevonden en bezet.

Op de ontvangen oproeping werd een schrijven ontvangen van den pangeran Singa Branta, die in het naauwe dal van Bandoeloe, niet ver van Merak, eene geduchte versterking had doen opwerpen; hij ontkende zijne schuld aan de hem ten laste gelegde misdrijven, en betuigde te zullen vlugten indien men zijn gebied indrong, maar geen oorlog te willen voeren en te Bandoeloe ongewapend en zonder gevolg de handelingen van het bestuur te willen afwachten. Aan de hem daarop gedane uitnoodiging om, indien hij zulke goede bedoelingen had, met den kommandant der expeditie over zijne onderwerping te komen spreken, werd niet voldaan.

Den 16den was de termijn door den kommandant voor de vrijwillige onderwerping der in verzet zijnde landstreken gesteld verstreken. De marga's Waij-Orang, Radja-Bassa, Dantaran en Negara Ratoe werden dienvolgens in staat van oorlog verklaard.

De troepen en de zeemagt hadden inmiddels eenige verkenningen, de laatste met het doel om goede landingsplaatsen te vinden, gedaan; beiden hadden op eenige punten post gevat. Van uit Merak werd eene omtrekkende beweging beraamd, waardoor de onderscheidene versterkingen der opstandelingen van verschillende zijden bedreigd werden.

Een detachement, onder den majoor Boon van Ostade, rukte den 15den tot ongeveer 500 pas afstands van Bandoeloe. Ten behoeve der hoofdmagt was het noodig de wegen of paden eerst wat te verbeteren.

Den 16den werd door den staf der expeditie met een peleton der 2de en der 7de compagnie mede naar Bandoeloe voortgerukt. Zonder vijanden te ontmoeten, maar veel bezwaren door den moeijelijken weg te lijden hebbende, kwam men voor de sterk bevestigde plaats. Zij werd zonder slag of stoot ingenomen; zijnde de bezetting, waarvan men nog slechts in de verte eenige vlugtelingen zich zag verwijderen, met overhaasting vertrokken; zij liet verscheidene lillasleden, steenen en projectilen, veel huisraad, levensmiddelen, kruid en brieven achter.

De onverwachte spoedige inname dier versterking wordt ten deele aan gebrek, ten deele aan oneenigheid onder de opstandelingen toegeschreven.

De tot verdere bevrediging der Lampongs vereischte militaire maatregelen worden voortgezet en schijnen, na dit gemakkelijke begin, tot het gewenschte resultaat, herstel van orde met het minst mogelijke geweld, te zullen leiden.

Dezelfde courant behelst het onderstaande vervolg en slot van het uittreksel uit het rapport van den majoor Happé, kommandant der expeditie naar de baai van Tomori, op de Oostkust van Celebes (zie *Staats-courant* nº. 238):

» Zoo als ik in mijn berigt van 18 Junij meldde, ben ik, nadat alle troepen den 18den 's namiddags naar Tampira gezonden waren, met den gouverneur der Molukkos in den morgen van den 19den Junij, ten 7 ure, in eene ligte praauw mede derwaarts vertrokken. Ofschoon de korra-korras, dat meer zeevaartuigen zijn, gemiddeld 24 uren opvarens noodig hebben om Tampira te bereiken, volbragten wij die reis op de rivier in 6 uren tijds. Het is eene schoone rivier; wel op sommige plaatsen bogtig, maar volgens deskundigen van eene capaciteit, dat een stoomschip als de *Onrust* dezelve tot Tampira, welligt veel hooger nog, kan opstoomen. Eene teekening en beschrijving der rivier is opgemaakt. De troepen zijn den namiddag van den volgenden dag te Tampira aangekomen.

Ik vond het kampement niet alleen geheel gereed voor behoorlijke berging van officieren en troepen, maar geheel gepalissadeerd, het zware bosch rondom op 100 ellen geheel weggekapt, de uitgangen, aan beide zijden van tambours voorzien, met zware Friesche ruiters afgesloten, het kruidmagazijn met eene zware palissadering afgesloten en zoo doelmatig als dit de middelen maar eenigzins veroorloofden gebouwd; het vivresmagazijn ruim en doelmatig, eveneens het gebouw voor zieken; de kazernen en officiersgebouwen zeer logeabel; dit werk liet als temporair kampement niets te wenschen over; het in hoog en digt bosch naar 's vijands zijde loopende pad, dat voor den enkelen Alfoer, maar onmogelijk voor troepen en bagage te passeren was, was ter lengte van 9 palen en ter breedte van 2 Ned. ellen opengekapt; van daar vangt een meer open terrein aan.

Dit alles was door de volharding en den ijver van den kapitein, kommandant der hulptroepen H. W. van Oijen, den 1sten luitenant-adjudant van Dentzsch en den 1sten luitenant Henner in den tijd van 8 dagen, onder aanhoudenden regen, tot stand gekomen. Waar is het, er waren gemiddeld 600 man tot den arbeid aanwezig; maar aan de Tomboekers, Bangaaijers en Pelingers was zulk een arbeid geheel vreemd; zij waren nimmer met ons in contact geweest; onze officieren verstonden hen niet; zij verstonden zich onderling niet, als geheel verschillende talen sprekende, en tot het houden aan den arbeid had de kapitein van Oijen veel moeite ondervonden.

Terwijl de eerste luitenant-adjudant van Dentzsch het toezigt over het opbouwen van het kampement hield en van 's morgens tot 's avonds bezig was, was aan den 1sten luitenant Henner het maken van den weg en aan zijn detachement het dekken zijner werkzaamheden opgedragen. Die officier verliet iederen dag Tampira, des morgens om 6 ure, en kwam niet dan met den avond terug. Dat zonder dezen arbeid het

voortrukken onmogelijk zou zijn geweest, daarvan kreeg ik nader de volste overtuiging.

Op den dag onzer aankomst werden nog aan de Alfoeren 225 en aan die van Tomboekoe 100 geweren afgegeven en per geweer een reserve vuursteen en 20 patronen.

De berigten over de eerst nabij liggende kampong Oesson Dau waren zeer uiteenloopende. Algemeen was men het eens dat, dezelve in één dagmarsch van Tampira gemakkelijk te bereiken was; [illegible] in aantal waren nergens gezien.

Het scheen wel dat de expeditie in vollen regentijd zoude moeten ageren en daarom was het ook zaak zoo spoedig mogelijk te handelen.

Ik kwam met den gouverneur der Molukkos dadelijk overeen reeds den volgenden dag, 20 Junij, eene verkenning naar Oesson Dau te doen maken, en zoo het welslagen zeker was, die kampong te nemen en daarin positie te houden; zoo niet, zich tot de verkenning te bepalen en naar omstandigheden te handelen: dat is vóór Oesson Dau of aan de Morokapo-dau eene stelling te nemen.

Ik droeg die verkenning op aan den kapitein van Oijen, voegde dien kapitein mijnen adjudant, den 1sten luitenant van Dentzsch, toe en bestemde verder tot dien togt den 1sten luitenant Henner met het detachement van het garnizoens-bataillon in de Molukkos, en den 1sten luitenant van Thiel met 50 man der 5de compagnie, 12de bataillon infanterie; verder den sergeant Schwabedissen met drie Europesche flankeurs en drie walbusschutters, ingedeeld bij het peloton van den 1sten luitenant Henner. Het detachement nam, behalve voor eenen dag gekookt eten, voor twee dagen vivres mede, en ook de noodige reservepatronen en een viertal djoeties (hangmatten). 250 uitgezochte Alfoeren, meest allen met geweren gewapend, werden aan dit detachement toegevoegd.

In den morgen van den 20sten verliet het detachement het kampement Tampira, nadat ik den kapitein van Oijen nogmaals aanbeval, niet tot den aanval van Oesson Dau over te gaan dan met de volle zekerheid van te zullen slagen.

Het gemis der 13 praauwen, die door het mislukte slepen op 28 en 29 April te Ternate moesten achterblijven is hier zeer gevoeld; het overbrengen naar Tampira van vivres en troepen had nu een heen- en wedervaren ten gevolge, waardoor de zoo gewigtige transportmiddelen-dienst (koelies) niet zoo ordelijk als ik het wel wenschte, konde geregeld worden; aan eenen vroegeren afmarsch viel met hen niet te denken; hunne hoofden hebben volstrekt geen gezag of invloed, daarbij gebrek aan eenig denkbeeld van orde of regel en volslagen vreemdheid met alles wat naar eene expeditie met onze troepen zweemt.

Tot regeling van den opmarsch met vivres voor 6 dagen, op den 22sten, was men den geheelen dag van den 21sten bezig. Vele Tomboekers, Bangaaijers en Pelingers waren reeds ziek. Voor dezen werd dadelijk eene afzonderlijke loods gebouwd, en, voor zooverre dit mogelijk was, geneeskundig zorg gedragen.

De luitenant-ter-zee 1ste klasse, kommandant der expeditionaire zeemagt, Uhlenbeck, ons tot Tampira vergezeld hebbende, vertrok in den namiddag van den 20sten. Den kapitein Anemaet der 5de compagnie, 12de bataillon infanterie, meer ondernomen hebbende dan hij kon volhouden, zagen wij met leedwezen met dezelfde gelegenheid vertrekken, om op een der schepen onder geneeskundige behandeling over te gaan.

De 1ste luitenant van Thiel nam het kommando der compagnie over, en daar de betaalmeester Meijers te Tampira bij den voorraad aldaar zoude blijven, stelde ik den adjudant-onderofficier Hoek voor luitenantsdiensten ter beschikking van den kommandant der 5de compagnie 12de bataillon infanterie, om tevens het oppertoezigt over de mede te voeren vivres te houden, waartoe de sergeant-majoor Keller, als schrijver te Tampira onnoodig, te zijner beschikking stond. Die onderofficier werd gewapend.

De luitenant-ter-zee 1ste klasse van Boneval Faure, met een detachement, sterk 2 officieren, 1 officier van gezondheid en 60 mariniers en matrozen, kwamen in den loop van den namiddag en avond van den 21sten te Tampira aan.

Ten 11 ure des morgens van den 21sten ontving ik door den 1sten luitenant-adjudant van Dentzsch, daartoe afgezonden door den kapitein van Oijen, mondelinge berigten nopens den uitslag der gedane verkenning naar Oesson Dau. De luitenant-adjudant van Dentzsch was ten 6 ure van Oesson Dau vertrokken. De berigten hielden hoofdzakelijk het volgende in:

De kolonne had den opengekapten weg door het bosch in 4 uren afgelegd; de marsch door hetzelve was moeijelijk, modderig en glibberig, met veel hoogten en laagten; dezelve liep langs de helling van den Tampira-berg; van den boschuitgang tot aan de Morokapo-kreek had men meer open terrein; dit riviertje was gemakkelijk te doorwaden; over hetzelve was eene zware verhakking door omgekapte boomen; verder oploopende alang-alangvelden, van waar men op een verren afstand Oesson Dau als een arendsnest op eene hooge rots zag liggen. Van uit het bosch tot ver in de alang-alangvelden was het terrein met ranjoes beplant, vooral aan de Morokapo, tusschen de verhakkingen. Een detachement Alfoeren als spits ruimde de borangs al gaandeweg op; niettemin werden eenigen der onzen er door gekwetst; dit opruimen vertraagde zeer den marsch. Van daar dat de kapitein van Oijen eerst ten 5 ure voor Oessan Dau aankwam. De borangs opgeruimd zijnde, zoude eene kolonne niet meer dan 6 uren tijds noodig hebben om Oesson Dau te bereiken.

Van af de Morokapo waren enkele troepen Tomoriers gezien, die dadelijk in de rigting van Oesson Dau terugtrokken; verder werd door hen geene poging gedaan om den marsch te verhinderen.

Er werd op eenen heuvel, buiten geweerschots-afstand, vóór Oesson Dau positie genomen. De tolk, Sao Wangie, begaf zich derwaarts, maar kwam spoedig met het berigt terug, dat onze troepen tot gevecht werden uitgenoodigd, en dat zij, de Tomoriers, last van den Makalé hadden zich tot den laatsten man te verdedigen.

Niettegenstaande den vermoeijenden marsch, onder bijna aanhoudenden regen volbragt, liet de kapitein van Oijen zooveel mogelijk nog verkennen. Oesson Dau bleek te zijn eene zware natuurlijke opeenstapeling van groote rotsblokken, naar gissing 1100 voet hoog en spits toeloopende; op deze spits, in de lucht afstekende, stonden de huizen op bamboesstijlen; in de huizen was geen mensch te zien.

In het front gezien, was de wand loodregt en de rug zelfs voorover hellend. Op de linker flank was het hout weggekapt; het bleek nader, dat aldaar de middelen van dagelijksche opklimming en afdaling dier rots zich bevonden, namelijk enkele pinangstammen, op rotspunten geleund en uitgekapt voor voettreden. Op de regter flank moest tevens een toegankelijk punt zijn, aangezien de rots daar ook eenigzins bekapt [illegible] en eene soort van pad tot aan den rotsvoet liep.

Zoodra de verkenningen beide flanken naderden, werden een massa steenen omlaag geworpen; geweerschoten vielen er slechts weinige. De verdedigingsmiddelen op de regter flank waren nog niet te bepalen.

De kapitein van Oijen had zich wijsselijk van aanval onthouden en betrok het bivouak op de hoogte van Oesson Dau, alwaar hij tegen iederen onverhoedschen aanval volmaakt veilig was en in den nacht van den 20sten op den 21sten volstrekt niet verontrust was geworden.

Na ontvangst dezer berigten kwam ik met den gouverneur der Molukko's overeen, (ofschoon de kolonne den volgenden morgen, 22 Junij, zoude oprukken), om den 1sten luitenant Janssen met de beide mortieren en zijne artilleristen (behalve een Europeesch artillerist, dien ik aanhield) onder behoorlijk geleide onmiddellijk naar Oesson Dau te dirigeren.

Door den ijver en de voortvarendheid van dien officier marcheerde hij reeds ten 1 ure af. De luitenant-ter-zee 2de klasse, fungerende adjudant, de Stuers, nam het opzigt over den artillerie-voorraad op zich. Ik gaf last aan den kapitein van Oijen in positie voor Oesson Dau te blijven, en vergunde het de weersgesteldheid nog, in den laten avond of nacht van den 21sten op den 22sten Oesson Dau te doen bewerpen, den 22sten des morgens de verkenning met omzigtigheid verder uit te strekken; hem mededeelende, dat ik ten 6 ure van dien morgen, en zoo het mij doenlijk was nog vroeger, met het detachement walbusschutters en flankeurs, het hier nog aanwezige gedeelte der 5de compagnie 12de bataillon infanterie en de hulptroepen van Tampira, op marsch zoude gaan, met mij voerende zoo veel vivres en munitie als het getal dragers zoude toelaten.

In den namiddag werden de wachten en posten te Tampira door het detachement mariniers en matrozen bezet.

De 1ste luitenant-adjudant von Dentzsch, die reeds, zoo als wij allen eerst later vernamen, tijdens den bouw van het kampement ongesteld was, had den vermoeijenden marsch naar Oesson Dau gemaakt, de verkenning dienzelfden avond met moedige intelligentie verrigt en was den volgenden morgen (den 21sten, ten 11 ure) met zijne rapporten te Tampira terug. Hier kon hij zijne reeds bedenkelijk geworden ziekte voor ons niet langer geheim houden, en, na het gevoelen van den officier van gezondheid ingewonnen te hebben, moest ik besluiten dien veelbelovenden, ijverigen en kundigen officier naar een der schepen onder geneeskundige behandeling te zenden, met belofte dat hij bij volmaakt herstel zonder verdere orders mij mogt rejoigneren.

Het noodige voor den afmarsch op den 22sten was verrigt. Vroeg in den morgen van dien dag begon men reeds de hulptroepen en koelies te verzamelen; om dragers te sparen, heb ik de hoofdkussens en kleedingtasschen voorloopig achtergelaten; er werd voor de troepen niets dan de ketels, ligmatjes en kapotten der Europeanen nagedragen.

Nadat de dragers voor munitie en hangmatten waren afgedeeld, bleven slechts een genoegzaam aantal dragers over voor het medevoeren van vier dagen vivres voor geregelde en hulptroepen.

Te Oesson Dau aangekomen, zouden de koelies onmiddellijk kunnen teruggezonden worden tot afhaling van meerderen voorraad.

Gelukkig voor ons, dat de gouverneur der Molukko's zich hier bevond, om door zijnen vermogenden invloed gang in het doen voortrukken der hulptroepen en koelies te bevorderen.

Die invloed bij zulke hoofden en zulk volk was volstrekt noodig om zich te kunnen bewegen.

's Morgens ten 6 ure marcheerde de kolonne van Tampira af. De gouverneur der Molukko's, belast met de leiding der expeditie, vergezelde dezelve; de weg door het bosch, onder aanhoudenden regen, werd in 3 uren tijds afgelegd; voor de Morokapo komende, hoorden wij zware schoten, zoo als nader bleek uit onze mortieren. Ik stelde een 200-tal hulptroepen, gedeeltelijk met geweren, ter beschikking van den 2den luitenant Hedderich, die de achterwacht, uit geregelde troepen zamengesteld, kommandeerde, deelde hem mede dat ik met de rest der kolonne versneld naar Oesson Dau zoude doormarcheren en droeg dien officier gerust de verdere zorg voor de bagage op.

Wij zetten geheel ongehinderd den marsch voort; de regen had gelukkig opgehouden en geen enkele ranjoe werd meer ontdekt. Op de hooge alang-alangvelden hadden wij het gezigt op ons bivouak en op de rots Oesson Dau. Eenigzins geforceerd marcherende, waren wij reeds ten 11 ure in de stelling onzer troepen bij Oesson Dau aangekomen.

Ik liet het met mij medegekomen detachement dadelijk van den medegebragten voorraad een ration jenever verstrekken en begaf mij onmiddellijk bij den kapitein van Oijen, die zich op den heuvel bij de mortier-stelling in het front van Oesson Dau ophield. Die officier rapporteerde mij hoofdzakelijk het volgende:

Na het vertrek van den 1sten luitenant-adjudant von Dentzsch, in den morgen van den 20sten, waren eenige troepen volk in de rigting van Oesson Batoe, welke plaats van het bivouak zigtbaar was, gezien; zij werden door eenige schoten van een uitgezonden klein detachement onder den 1sten luitenant Henner onmiddellijk in dezelfde rigting van waar zij kwamen uit elkander gedreven.

Oesson Dau was verder den 21sten verkend en in den loop van den 21sten niets bijzonders voorgevallen. De 1ste luitenant Janssen was in den avond van den 21sten ten 10 ure met zijne mortieren in het bivouak aangekomen, na veel moeite met de koelies gehad te hebben; de vrachten waren wel niet te zwaar, maar onder de medegevoerde artikelen konden de meeste niet tegen het hoofd gedragen worden vervoerd; het mistige, regenachtige weder in den nacht van den 21sten op den 22sten had niet vergund van de mortieren gebruik te maken. De nacht van den 21sten op den 22sten was even rustig gepasseerd; des morgens ten 7 ure waren de mortieren op den heuvel van Oesson Dau in batterij gebragt en onmiddellijk het vuur uit dezelve geopend. De 1ste luitenant der artillerie Janssen had met veel juistheid geworpen, zijnde van de 26 worpen slechts 5 door zijdelingsche afwijking buiten de huizen gevallen: alleen de eerste worp was over de huizen heengegaan; ofschoon de granaten door de op hooge stijlen staande huizen heensloegen, schenen dezelve, op de rotsen vallende, weinig effect te hebben, daar de huizen voortdurend ledig gebleven waren en het blijkbaar was dat de bezetting zich in grotten op de rots ophield, waarom dan ook het werpen met de mortieren werd gestaakt, en de infanterie bezig was het hare te doen, om sedert 9½ ure 's morgens de benedenste toegangen te bemagtigen en de stelling in regter en linker flank te beklimmen. Na mij te hebben overtuigd van de juistheid der gedane verkenningen, betuigde ik den kapitein van Oijen mijne tevredenheid over het tot hiertoe verrigte. Sedert den 20sten 's morgens had die officier weinig rust kunnen

genieten, en reeds had hij twee bivouak-nachten in den regen gepasseerd; toch bedankte hij voor het aanbod om rust te gaan nemen; hij gunde zich die niet vóór, dat de troepen om 4 ure 's middags in het bivouak terug waren; de bivouakstelling was uitmuntend gekozen en door doelmatige legering der hulptroepen aan alle zijden gedekt; de beide zijden van waar de vijand Oesson Dau konde verlaten of hulp binnenbrengen, waren door detachementen hulptroepen met geweren bewaakt; de mortierstelling was doelmatig gekozen, front en flanken waren verzekerd en een reserve Alfoeren met geweren en klewangs bij de hand.

De 1ste luitenant van Thiel was met een detachement der 5de compagnie 12de bataillon infanterie en 80 Alfoeren op de linker flank, den zoogenaamden grooten weg; de 1ste luitenant Henner, van het garnizoens-bataillon in de Molukko's, met zijn detachement en de 2de luitenant de Graaf in de regter flank der stelling. Van beide kanten gaven de genoemde officieren bij de beklimming der rots een moedig voorbeeld en werden dan ook door hunne soldaten gevolgd; maar de punten van beklimming waren zoodanig, dat men op de meeste zich met handen en voeten moest vasthouden om verder te komen; aan uitbreiding op die deelen was niet te denken; steeds moest men te regt komen op punten waar zware, scherpe rotssteenen naar beneden werden geslingerd, en van daar hooger en steeds steiler op, zag men het pad (als men het zoo noemen kan) van nieuwe beletselen voorzien. Reeds hadden wij een soldaat met een schot in de borst gesneuveld, een ander door een kogelschot in de dij gewond, een Alfoer met een schotwond in de borst; verscheidenen onzer manschappen waren door steenworpen gewond en gekneusd en door ranjoes gekwetst. De Alfoeren waren niet tot het klauteren te bewegen; het was hunne wijze van vechten niet; zij stelden zich in de rotsholten, tegen de steenworpen bedekt.

Na den gouverneur der Molukko's, die zich nog in het bivouak ophield, van den stand der zaken in het kort te hebben berigt, voldeed ik aan het vurig verlangen van den 1sten luitenant Musch om met zijn detachement walbusschutters en flankeurs en het detachement inlanders der 5de compagnie 12de bataillon infanterie hunne kameraden bij den aanval te mogen ondersteunen; de fatigue van den marsch, zoo even volbragt, was vergeten. Het bevel over het detachement inlanders, op het oogenblik zonder officier, droeg ik op aan den fungerenden adjudant, den luitenant-ter-zee 2de klasse L. de Stuers; ik zond hetzelve ter ondersteuning van den 1sten luitenant Henner op de regter flank, terwijl de 1ste luitenant Musch tot hetzelfde doel bij den luitenant van Thiel in de linker flank werd gezonden. De Europesche sergeant Schwabedissen der flankeurs 1ste bataillon infanterie vond ik op het bivouak met eene vrij diepe wond aan het hoofd door een steenworp, bij het beklauteren der rots, bekomen; na te zijn verbonden, verzocht hij weder bij het detachement van den luitenant de Stuers te worden ingedeeld, waarbij geen onderofficier voorhanden was; ik stond dit gereedelijk toe. Daar er verscheidene ligtgewonden op de beide flanken waren, die niet verkozen naar het bivouak terug te keeren, zoolang zij het geweer konden dragen, voldeed ik aan het verlangen van den officier van gezondheid Tijthoff om ter plaatse hulp te gaan verleenen. Ten $12\frac{1}{2}$ ure kwam de sergeant-majoor Keller, bij de achterhoede ingedeeld, bij mij aan en verzocht uit naam van den 2den luitenant Hedderich, die zich nog aan de Morokapo bevond en door de weinige kracht zijner koelies niet verder kon, eene versterking van 100 dragers, die onmiddellijk werden toegezonden. Niettegenstaande deze onderofficier zijnen last met grooten spoed en inspanning had volbragt, vroeg hij, na een oogenblik rustens, bij zijne kameraden tot den aanval gezonden te mogen worden, hetgeen toegestaan werd; daar heeft hij zich dan ook als behendig klimmer, en door moed en onverschrokkenheid onderscheiden; hij werd niet geraakt, maar twee malen werd de loop van zijn over den schouder hangend geweer door zware steenen krom geworpen en de lade verbrijzeld.

Door den 1sten luitenant Henner, luitenant-ter-zee 2de klasse de Stuers en den 2den luitenant de Graaf met hunne onderhebbenden werd van af 1 tot 3 ure herhaalde malen moedig beproefd, tot het meest laag gelegen punt van verdediging door te dringen; van rots tot rots klauterende, trachtten die officieren, hetzij regts, hetzij links, aan dit punt ergens vasten voet te krijgen, maar overal stuitte men al hooger komende op onoverkomelijke steile rotsklompen, waaronder zij, gelukkig nog, tegen de steenworpen eenige beveiliging vonden; op het toegangspunt aan deze zijde lag eene soort van over de rotsen hangende borstwering met zware steenen gevuld; de vijand zat er achter en was volmaakt voor ons geweervuur beveiligd; nader heeft men gezien dat deze borstwering ter weêrszijden met rotting aan boomstammen was vastgemaakt, welke rottingen men slechts had door te snijden, om de aanvallers beneden met eene steenmassa te verbrijzelen. Van de hooger gelegene verdedigingsmiddelen had men nog geen denkbeeld, daar dezelve voor het oog verborgen waren aangelegd; bij het beklauteren van een rotsgedeelte ter zijde van den toegang, kreeg de inlandsche sergeant Sidinkoe een klewangslag van achter die rots, die hem den voorsten vinger wondde en bijna afsloeg; nu en dan slechts zag men een hoofd of hand over de borstwering, waarop dan het geweervuur gerigt werd. Drie onzer inlandsche soldaten waren in hooge boomen, aan den voet van den rotswand staande, geklauterd en rigtten van daar nu en dan hun vuur op den vijand; geschoten werd er weinig door onze soldaten; bij de minste beweging, die de vijand hoorde, regende het zware steenen en werpspiesen; ook blies hij pijltjes met de soempitans (blaaspijp). Met voorbeeldigen moed en onverschrokkenheid hadden de luitenants Henner, de Stuers en de Graaf hier alles, zelfs, zoo als later bleek, het onmogelijke, beproefd, om aan deze zijde meester te worden. Ware de bestorming door beklimming mogelijk geweest, het ware voorzeker aan zulke officieren en soldaten gelukt. Bij de verschillende pogingen ter beklimming in deze flank onderscheidden zich vooral de Europesche korporaal Eschel, van het garnizoens-bataillon in de Molukko's, en Sevenstern, van de 5de compagnie 1ste bataillon infanterie, zoo ook de Europesche sergeant Schweig, mede van opgemeld garnizoens-bataillon.

Zoo als ik vroeger zeide, was aan een aanval in het front niet te denken; de vijand had er ook geene verdedigingsmiddelen aangebragt. In de linker flank was de 1ste luitenant van Thiel, niettegenstaande zijn moedig pogen, evenmin geslaagd. De 1ste luitenant Musch beproefde met de flankeurs eene inklimming eenige passen regts van den 1sten luitenant van Thiel; terwijl deze laatste officier nogmaals pogingen ter beklimming deed, gelukte het den 1sten luitenant Musch in een klein huisje, op 300 voet hoogte gelegen, voet te krijgen; op het berigt daarvan, zond ik onmiddellijk 100 Alfoeren ter ondersteuning van den 1sten luitenant Musch, en zond last aan den 1sten luitenant van Thiel om, wanneer hij het al niet reeds gedaan had, zijnen kameraad in zijne stelling staande te houden en het voordeel zoo mogelijk te vervolgen; maar vóór nog deze orders of ondersteuning hem konden geworden zijn, was het den 1sten luitenant Musch niet mogelijk geweest die stelling te houden, zonder onder steenen te worden bedolven; hooger op, langs het zoogenaamde groote toegangspunt, dat niet anders dan man voor man door middel van tegen de steile rotswanden staande pinangboomen te beklimmen was, lagen steen-borstweringen zoo als op de regter flank, en eene soort van machecoulies, tot het doorsteken van lansen of het omlaag werpen van steenen enz. Verscheidene der pinangstaken ontbraken op het eenige toegangspunt, zoodat iedere kans van beklimming ook hier onmogelijk was; de 1ste luitenant Musch vond echter middel om het huis, vóór hij het verliet, in brand te steken. Het was nu 4 ure geworden; van de troepen was een gedeelte sedert den vroegen morgen in gevecht, terwijl het andere na eenen vermoeijenden marsch nog eenige uren aan dit gevecht deel nam; ik liet order geven op het bivouak terug te trekken; ik deelde den gouverneur der Molukko's, die zich sedert den middag bij den mortierstelling ophield, den uitslag mede en mijn voornemen om, niettegenstaande de van onze stelling weinig merkbare uitwerking der granaten, in den nacht Oesson Dau andermaal te doen bewerpen, voorts de plaats naauwer in te sluiten, zoodat niemand op of af konde: verder stond te beproeven in hoeverre buskruid in de rotsholten effect zoude sorteren en hoe lang de vijand het zonder toevoer van water zoude uithouden.

Nog waren alle detachementen niet in het bivouak aangekomen, toen men eensklaps de witte vlag van Oesson Dau zag uitsteken en de tot nog toe ledige huizen vol menschen zag. De gouverneur der Molukko's zond onmiddellijk den tolk Sao-Wangie af aan den Karroeä of Singadjie, of wie ook het bevel in Oesson Dau voerde, met den last om in het bivouak te verschijnen en de teekenen van onderwerping mede te brengen (eene jonge witte kip, een ei en sirie-blad). Niet voor dat deze zouden zijn aangekomen, was het raadzaam een detachement onzer troepen in de kampong te zenden. De 1ste luitenant Henner bood zich aan om den tolk aan de regter zijde binnen te leiden; ik vergunde deze voldoening aan dezen moedigen en onvermoeiden officier, maar gelastte hem voorzigtig te zijn en een geleide van het detachement, aan die zijde nog opgesteld, mede te nemen; den 1sten luitenant Musch zond ik aan de andere zijde, met de korporaals Sevenstern en van Gent, een paar onvermoeide soldaten, met de Hollandsche vlag naar Oesson Dau, maar gebood dezelfde voorzigtigheidsmaatregelen; nog vóór donker woeijen van dit kleine Gibraltar onze Hollandsche kleuren; bijna gelijktijdig kwamen een zestal Tomoriers met de teekenen van onderwerping aan, maar het hoofd was er niet bij; zij werden teruggezonden met last het hoofd aan te zeggen, dadelijk in het bivouak te komen.

Ten 7 ure verscheen de Singadjie met 6 man gevolg, allen ongewapend en bood de teekenen van onderwerping den gouverneur der Molukko's aan; het was een reeds bejaard man met slimme oogen en scherpe trekken; hij bleef dien nacht in ons bivouak doorbrengen. Tot ons leedwezen zag men inmiddels rook uit de benedenste huizen aan de linker flank opstijgen; het konde zijn dat Alfoeren, de benedenste stelling verlaten ziende, nu dezen brand hadden gesticht, welligt onkundig van het uitsteken der witte vlag. In overleg met den gouverneur der Molukko's, zond ik den sergeant Ernst van de 5de compagnie 12de bataillon infanterie en 4 inlandsche soldaten naar Oesson Dau, om met den meesten spoed eene order aan de nog niet wedergekeerde 1ste luitenants Musch of Henner, wie hij het eerst mogt ontmoeten, over te brengen, inhoudende: alle Alfoeren, zoo die er mogten zijn, uit Oesson Dau te verdrijven, des noods met geweld, om tooneelen van roof, moord en brand te voorkomen en het vertrouwen niet te schenden, dat de bezetting van Oesson Dau in ons stelde.

De 1ste luitenant Henner ontving den last, voerde dien uit en gelastte den sergeant Ernst met zijne 4 soldaten bij de vlag en ter bewaking der bezetting tegen allen overlast te blijven. Het bleek naderhand, dat die last een aantal menschenlevens heeft gespaard.

Tot ondersteuning van den sergeant Ernst werd een hoofd der Tomboekers met 50 man gelast naar Oesson Dau te gaan en bij dien sergeant te blijven. Er gebeurde niets tegen de veiligheid van dien onderofficier en zijne manschappen.

Eerst des avonds ten 10 ure kwam de 2de luitenant Hedderich met de bagage en achterwacht op het bivouak aan; ook die officier had eene zware taak gehad.

Des morgens van den 23sten, omstreeks 5 ure, had binnen Oesson Dau een moordtooneel plaats, waarvan men gruwt. Zoo als nader bleek, behoorde de Singadjie, bevel voerende in Oesson Dau, tot de vaste bewoners dier plaats; hij had last zich nimmer over te geven, daar hij op ondersteuning rekenen konde; dat men willens was die te geven, bleek uit de hoopen volk op den 21sten en 22sten in de verte van ons bivouak zigtbaar en dadelijk door een detachement der onzen uit elkander gedreven; als helpers ter verdediging had hij een 60tal Tomaikers (Oesson Batoe). Een paar hunner moesten op reeds vroeger gegeven last van den Makalé wegens de overgave van Oesson Dau, dat te regt onneembaar geacht werd, wraak op de bewoners uitoefenen. Eenige mannen en de meeste vrouwen en kinderen waren in twee huizen bijeenverzameld. De sergeant Ernst vernam plotseling een vreesselijk gegil, dat uit de beide huizen, in welker nabijheid hij gedurende den nacht post had gevat, voortkwam; hij snelde met een inlandschen soldaat op het meest in zijne nabijheid zijnde huis toe, beklom de soort van trap (pinang-boom) die onder den vloer naar boven in het huis leidde en zag bij lamplicht een Tomorier met de klewang dol en woedend om zich heen slaan. Onmiddellijk gelastte hij een der inlandsche soldaten dien amokmaker neder te schieten: deze viel dadelijk levenloos op den vloer; van daar snelde de sergeant Ernst naar het andere huis, waar hij hetzelfde tooneel aanschouwde en den moordenaar eveneens liet nederleggen; toen het dag werd, telde hij 21 lijken van mannen, vrouwen en kinderen en 19 zwaar verwonden, zelfs zuigelingen, sommige met afgekapte ledematen. De sergeant Ernst zond dadelijk rapport van het gebeurde. Den Singadjie werd het gebeurde in Oesson Dau met omzigtigheid medegedeeld; hij vernam zulks zonder ontzetting te laten blijken, maar nam het aanbod, hem door den gouverneur der Molukko's gedaan, om zijne gewonden en overig volk bij ons in het bivouak te brengen, niet alleen gretig aan, maar verklaarde niet in het Tomorische meer te willen blijven: hem werd nu vergund naar Oesson Dau weder te keeren; 6 Tomoriers bleven in het bivouak achter; de officier van gezondheid Tijthoff ging naar Oesson Dau om hulp te verleenen; terwijl de 1ste luitenant Musch met de walbusschutters en flankeurs, ter beveiliging van have en

goed tegen plundering der hulptroepen, de kampong zoude bezetten, tot dat de Tomoriers met hunne gewonden en goederen Oesson Dau zouden hebben verlaten. In den loop van den 23 en 24sten waren zij daarmede bezig, waarna het detachement met den 1sten luitenant Musch in het bivouak wederkeerde.

In den voormiddag van den 23sten heb ik 's vijands stelling langs de linker zijde beklommen, en ben langs de regter zijde afgedaald. In front en rug was geen opklimmen of afdalen, zelfs voor geen klipgeit mogelijk; de schrandere wijze waarop de verdedigingsmiddelen en hindernissen op de accessen waren aangebragt, moesten wij allen bewonderen; ieder lager gelegen punt werd door een hooger gelegen bestreken en verdedigd; geheel nieuwe chicane-middelen zijn ons bekend geworden.

De luitenant-ter-zee 2de klasse, fungerend adjudant, L. de Stuers, had volle gelegenheid met alle naauwkeurigheid het noodige ter opheldering van dit verslag in teekening te brengen. Uit die teekeningen en schetsen ziet men dat het onmogelijk was deze stelling stormenderhand door beklimming te nemen, niettegenstaande het door officieren en soldaten met voorbeeldige moed en onverschrokkenheid gedurende 8 achtereenvolgende uren is beproefd.

Gesneuveld door een schot in de borst is de inlandsche fuselier Morotroeno; gewond door een schot in de linker dij de inlandsche fuselier Raotroeno; beiden van het detachement garnizoens-bataillon in de Molukko's; door een bijna matten kogel in de linker dij de Europesche korporaal van Gheno, ridder der militaire Willems-orde 4de klasse, van het 1ste bataillon infanterie; gewond aan de hand door een klewang de inlandsche sergeant Sidinko, van de 5de compagnie 12de bataillon infanterie; gewond door een pijlschot de inlandsche fuselier Sinnomongolo, van de 5de compagnie 12de bataillon infanterie;

gewond of zwaar gekeusd door steenworpen: de Europesche sergeant Schabedissen en de Europesche flankeur de Boer, beiden van het 1ste bataillon infanterie; de inlandsche fuseliers Ronomogolo, Podiwongso en Saritjo, van de 5de compagnie 12de bataillon infanterie;

de Europesche korporaal Eschel, de inlandsche fuseliers Soeredjojo, Sidin en Soerokerto, van het garnizoens-bataillon in de Molukko's;

gewond door ranjoes:

de inlandsche sergeants Sotroeno en Sidinkoe, de inlandsche fuseliers Projogoeno en Potrorosso, van de 5de compagnie 12de bataillon infanterie;

de Europesche korporaal Eschel, de inlandsche fuseliers Kartodongso en Soetroerongso, van het garnizoens-bataillon in de Molukko's.

De steenworpen, die troffen en slechts momentanele pijn veroorzaakten, ga ik met stilzwijgen voorbij.

De woonhuizen, op het hoogste gedeelte der rots gebouwd, stonden op hooge bamboezen stijlen stevig bevestigd; men kwam langs eenen als trap uitgekapten pinangboom door den vloer binnen dezelve; de huizen waren goed, fraai zelfs voor Alfoeren; de padieschuren stonden afzonderlijk en waren wel voorzien; er stonden 30 groote huizen; op de rots vond men eene menigte kippen, geiten, varkens en honden, terwijl in groote bamboezen zich een voorraad water bevond, voor ten minste 8 dagen. Ook eene soort van arak werd in aanzienlijke hoeveelheid in bamboezen gevonden en dadelijk weggeworpen; hunne dooden vond men in de rotsspleten begraven.

Ik heb de huizen bezocht en vond dat er 21 gruwzaam vermoorden en 19 zwaar gekwetsten te midden der jammerende levenden lagen. De officier van gezondheid Tijthoff stond alleen voor alle deze zijne hulpbehoevenden, hij had daarbij onze geblesseerden te behandelen, maar hij was nacht en dag op de been; niet alle gewonden voor Oesson Dau heeft hij mogen behouden, maar verreweg de meesten zijn beterende; zij hebben voor dien braven militairen geneesheer eene groote vereering.

Volgens den Singadjie waren er, behalve de vaste bewoners van Oesson Dau, 60 Tamaikers ter verdediging in die plaats, die zich in den nacht van 22 op 23 zouden hebben weten weg te maken. Ik betwijfel dit zeer, daar de toegangen te goed bezet waren; wij vonden te Oesson Dau nog 171 mannen, vrouwen en kinderen, sedert allen in ons bivouak opgenomen en verzorgd; de mannen zijn leelijk; de vrouwen en kinderen hebben fraaije oogen en gelaatstrekken, maar allen bleken gebrek aan water tot reiniging te hebben. Zij hadden 4 dooden, allen met schotwonden door het hoofd, en 6 geblesseerden, meest aan handen en armen gekwetst door ons geweervuur; een man en eene vrouw waren door het springen eener granaat geblesseerd. Vrouwen en kinderen waren in eene rotsholte gedurende onzen aanval bijeenverzameld geweest, en hoewel er vele dekking tegen worpvuur was, zoude toch het springen eener granaat, bij toeval in de nabijheid der holen of borstweringen groote schade hebben aangerigt.

De Singadjie verklaarde dan ook dat hij en zijn volk, vooral de vrouwen en kinderen, een grooten schrik voor deze brandende kogels, die uit de lucht vielen en dan sprongen, heeft gehad, en hij wel had gezien, dat onze soldaten, die niets om de steenen gaven, het toch niet zouden opgeven; daarbij had hij ook wel gezien dat het volk, tot zijne ondersteuning afgezonden, onze afsluiting niet had durven doorbreken. Oesson Dau was, zeide hij verder, en wij geloofden het gaarne, de sterkste positie in het Tomorische; de Tomboekers hadden het nooit kunnen overmeesteren.

Het binnenland is schoon; van cultuur vindt men bij Oesson Dau niets dan ladangs; de padie van dit jaar stond bijna rijp op het veld; tabak groeide aan den voet der Oesson-Dau-rots, ook lombok; stukken ijzererts waren aan den voet der rots in menigte voorhanden; zij werden door den luitenant-ter-zee 1ste klasse de Man, die dezelve onderzocht, voor veel ijzer bevattende gehouden; de rots zelve is volgens denzelfden onderzoeker eene marmersoort.

De drooge tijd valt, volgens opgave van den Singadjie, niet dan na nog twee maanden in; het was nu volle regentijd; dit ondervonden de gebivouakeerde troepen bijna alle dagen en nachten maar al te wel. Zijne opgaven omtrent Oesson Batoe, Tofontoekoe en Petaseah waren voor ons weinig beduidend; nu Oesson Dau gevallen was, zouden zij wel nergens stand houden en van kampong tot kampong in het gebergte vlugten; in onderhandeling treden, dacht de Singadjie, zoude de Makalé niet, ofschoon er op de twee laatste plaatsen duizenden van volk verzameld waren.

Toen de Singadjie den 23sten 's middags van Oesson Dau in het bivouak terugkwam, stonden zijne oogen wild; hij verzocht wraak tegen den Makalé te mogen nemen; voorzeker had hij zulk eene goede behandeling voor zich zelven en zoo veel zorg voor de zijnen van ons niet verwacht.

Dien dag vertrokken de noodige koelies om levensmiddelen voor 4 dagen van Tampira aan te brengen; den 24sten kwamen zij met het gevraagde 's avonds op het bivouak terug.

De gouverneur der Molukko's kwam met mij overeen om een 150tal Alfoeren met den inlandschen 1sten luitenant van Ternate, Soleijman, naar Oesson Batoe ter verkenning te zenden, met last om zoo zich aldaar een der karons, bantos, of de Makalé bevond, deze uit te noodigen bij den gouverneur der Molukko's in het bivouak voor Oesson Dau te komen, en in geen geval de vijandelijkheden het eerst aan te vangen. De Singadjie en een door de Tomoriers van Tomboekoe vroeger buitgemaakte slaaf, die Maleisch verstond, Kobi genaamd, vergezelden dezen togt. Een paar uren na hun vertrek zag men van uit ons bivouak een gedeelte van Oesson-Batoe in brand. Om 4 ure 's middags was de inlandsche 1ste luitenant Soleijman terug; de vijand had op hunne nadering Oesson Batoe in aller ijl verlaten en de rottingbrug over de rivier Patangoa, die ondoorwaadbaar was, achter zich afgesneden en was in de rigting van Tofontoekoe gevlugt: Oesson Batoe was maar weinig versterkt.

Den 21sten trad de gouverneur der Molukko's met mij in overleg wat verder te doen stond. Wij hadden op Vesuvius-eiland sedert onze aankomst en meer bepaald sedert den 12den zware regens en dikke lucht gehad; na ons vertrek van daar hadden wij nog geen droogen dag gehad; den vijand, die nergens stand wilde houden, met zulk eene geringe magt in een onbekend binnenland te vervolgen, was hoogst gewaagd, zoo al doenlijk; onder de dragers waren vele zieken; er werd dus besloten een detachement van 400 Alfoeren en Tomboekers onder den inlandschen 1sten luitenant Soleijman naar Tofontoekoe te zenden, met gelijken last als voor Oesson Batoe was gegeven. Vlugtte de vijand andermaal, dan had hij last Tofontoekoe en op zijnen terugtogt het nog overig gedeelte van Oesson Batoe in brand te steken en de versterkingen te vernielen. Het was dan blijkbaar dat de Tomoriers niet met ons in contact wilden komen en de taktiek volgden om ons ver in het binnenland te lokken: het geschil van Tomboekoe kon dus langs vreedzamen weg niet worden vereffend en verdere tuchtiging van Tomorie ging, vooral in vollen regentijd, de krachten der expeditie te boven; bovendien het doel was bereikt.

De Singadjie en Kobi togen andermaal mede. Den 25sten 's morgens ging dit detachement op marsch.

In den avond van dezen dag ontvingen wij de blijde tijding, dat voor den 1sten luitenant adj. von Dentzsch, op Zr. Ms. stoomschip *Celebes* in verpleging, alle gevaar geweken was.

Den 26sten werd voor den hoogst waarschijnlijken terugmarsch naar Tampira op den 27sten alles in gereedheid gebragt. In den avond van den 26sten kwam het detachement Alfoeren onder den inlandschen luitenant Soleijmam terug; den 25sten afgemarcheerd, was hij, steeds doormarcherende, in den vooravond te Tofontoekoe aangekomen; die plaats was, toen men de Alfoeren zag naderen, dadelijk verlaten; versterkt was het niet; twee koperen lilla's werden medegebragt. De Alfoeren legerden zich 's nachts in Tofontoekoe en vernielden en verbrandden die plaats voor den afmarsch; bij den terugtogt werd het nog overig gedeelte van Oesson Batoe verbrand. De Tomoriers uit Tofontoekoe waren gedeeltelijk in de rigting van Pataseah, gedeeltelijk in andere rigtingen, gevlugt; Oesson Dau was geheel ledig, de van daar gehaalde padie was van superieure qualiteit en werd op last van den gouverneur der Molukko's medegevoerd, tot cultuur in andere streken der Molukko's; om 6 ure stond Oesson Dau in vollen brand.

Den 27sten ten 6 ure marcheerden wij af uit het bivouak, na alvorens voor het graf van onzen gesneuvelden inlandschen soldaat te hebben gedefileerd; de inlandsche hulptroepen volgden het laatst, na het bivouak te hebben verbrand.

Tegen den middag was ik met den gouverneur der Molukko's en de voorwacht te Tampira terug, waar wij en de troepen door den luitenant-ter-zee 1ste klasse van Boneval Faure, zijne officieren, mariniers en soldaten kameraadschappelijke welkomst vonden.

De gouverneur was met mij overeengekomen om zoo spoedig slechts mogelijk de troepen naar zee te brengen; een verblijf te Tampira was geheel onnoodig en vooral na zulke bivouak-nachten, zeker, voor de gezondheid schadelijk; dadelijk na onze komst werden de praauwen, nu alle daar vereenigd, in gereedheid gebragt, om den volgenden dag troepen, munitie en vivres, alles in eens, te embarqueren en te doen afzakken. Alfoeren, Tomboekers, Bangaaijers en Pelingers zouden allengs volgen; van het kampement Tampira mogt niets worden vernield of verbrand.

Wij deden de terugreis in 4 uren, de korra-korra's in 8 uren tijds; den 29sten, 's morgens om 10 ure, waren alle troepen en de geheele restant voorraad vivres aan boord der *Soen Dulgair* en het artillerie-materieel weder aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius* geborgen.

Den 30sten waren ook alle hulptroepen weder op Vesuvius-eiland vereenigd.

Van den betaalmeester bij de expeditie L. Meijers heb ik de beste diensten gehad: bij het inschepen der vivres en behoeften op de praauwen voor Tampira bestemd, was hij vol ijver en met oordeel werkzaam; de onhebbelijkheid van het volk dat verdragen en laden moest, maakte die taak niet ligt; den voorraad in het magazijn te Tampira vond ik bij mijne komst met orde en regel opgestapeld en alle vivres, tot verzending afgepakt, gereed.

Ook het weder inschepen op Tampira ging door zijnen ijver en goeden wil zoo vlug als ik het gaarne wenschte.

Over het gedrag der Alfoeren bij den aanval op Oesson Dau is door alle officieren geklaagd: niet dan enkelen waren te bewegen het voorbeeld te volgen, door onze officieren en soldaten gegeven, zelfs niet met de bedreiging hen ter neder te schieten, zoo zij de gegeven orders niet opvolgden. Van het volk, door den Radja van Tomboekoe medegebragt, heeft men, bij den arbeid te Tampira uitgezonderd, weinig diensten gehad; de Bangaaijers en Pelingers hebben als dragers gewillig diensten bewezen; het is echter een zwak menschenras, vooral de Pelingers."

Omtrent den terugtogt van de expeditionaire troepen van de Tomori-baai, leest men in de *Javasche Courant* van den 27sten Augustus jl. nog de volgende bijzonderheid:

»Den 6den Julij jl. nam het stoomschip *Vesuvius*, aan boord hebbende den gouverneur der Molukschen eilanden, jhr. C. F. Goldman, benevens 140 man Alfoeren en 16 gewonde Tomoriers, met het transportschip *Soen Dulgair* op sleeptouw, de terugreis naar Ternate aan.

Omstreeks 8 ure in den morgen van den 7den, bij zeer duister en regenachtig weder, stootte de *Vesuvius* met eene viermijlsvaart op een onbekend rif. Dadelijk werd aan de *Soen Dulgair* bevel gegeven de sleeptrossen los te laten en af te houden, waaraan in de eerste ontsteltenis niet spoedig genoeg werd voldaan, zoodat dat vaartuig, zonder de tegenwoordigheid van geest van den gezagvoerder van der Beek, die zich

daar aan boord bevond en nog juist bij tijds op het dek kwam om het roer in handen te nemen, in volle vaart regt op den spiegel van de *Vesuvius* zou zijn aangeloopen, terwijl het nu strijkelings nog even van de *Vesuvius* vrijkwam, echter niet zonder de jol van de *Vesuvius* te verbrijzelen.

Tegen het aanbreken van den dag deed de verkleuring van het water de nabijheid van uitgestrekte koraalriffen bespeuren. De peilingen bij de pomp gaven de verzekering, dat van den stoot de romp nog niets had geleden en het schip volmaakt digt was gebleven, terwijl bij onderzoek buiten boord bleek, dat het schip tot even achter den fokkemast op het rif was geschoven.

Intusschen werden alle middelen in het werk gesteld om het schip weder in vlot water te krijgen, doch te vergeefs.

Ten elf ure van dien dag kwam met het doorkomen van den vloed tevens eene zware bui uit het Z. W. opzetten en begon de branding op het rif te komen, terwijl enkele rollers over het achterschip begonnen te loopen.

Ten 12 ure begon het schip te stooten, dat met het rijzende water toenam, en werd het achterschip, dat nog vlot lag, door den hevigen wind en golfslag tegen het rif gedrongen, zoodat ook dat gedeelte van het schip begon te stooten.

In dezen hagchelijken toestand, met 300 zielen aan boord, op wier aller redding weinig hoop bestond, werd scheepsraad belegd, nadat reeds alle middelen te vergeefs waren aangewend en men twee noodschoten had gedaan om de *Soen Dulgair*, die door het opzetten der bui hooger op had moeten sturen, van dezen toestand kennis te geven.

Daarna werden de zwaarste voorwerpen, buiten de batterij, over boord geworpen, bestaande uit 14,000 Nederlandsche ponden steenkolen, 3 zware ankers, 2 kettingen enz., beneven 99 vaten scherpe patronen, 25 kisten met granaten en 2 kisten brandkogels; dit laatste behoorende tot de munitie der afgeloopen expeditie naar de Tomori-baai.

Tegen half drie ure begon de kop van het roer het bovendek uit elkander te werken en was daarin geene beweging meer te krijgen; dit duurde evenwel niet lang, daar tevens het voorschip geheel regt viel en vlot kwam. Met vereende krachten van stoom en werpanker mogt het alstoen gelukken de *Vesuvius* geheel weder in vlot water te brengen, en, daar men bevond dat het stoomschip geen lek bekomen had, werd de *Soen Dulgair* weder op sleeptouw genomen en de reis naar Ternate voortgezet, waar den 12den Julij behouden werd geankerd.

Aan de zorgen van den kommandant van de *Vesuvius*, den luitenant-ter-zee 1ste klasse O. A. Uhlenbeck, benevens de onder zijne bevelen staande officieren en manschappen, heeft men het behoud van het stoomschip te danken. Bijzonder hebben zich onderscheiden de machinist 1ste klasse G. G. van Langevelt en de bootsmannen G. P. Wijnoord en P. J. Padmos."

— De *Javasche Courant* van 30 Augustus jl. behelst het volgende:

„ *Riouw*. — Den 8sten en 10den Julij zijn Zr. Ms. schoenerbrik *Egmond*, de kruisboot en drie gewapende sampangs-pandjang van haren kruistogt tegen de zeeroovers (zie ons nommer van den 26sten Julij jl.) [*Staats-courant* nº. 238] alhier teruggekomen, zonder eenig verdacht vaartuig te hebben ontmoet.

Door het hoofd van Kateman (Oostkust van Sumatra) was aan den djoeragan der kruisboot medegedeeld, dat eenige verdachte praauwen van Sekanah naar het vaarwater van Singapore, Malacca en Poeloe Pinang gestevend waren en over eene maand van daar werden terugverwacht.

Het bestuur heeft daarop den 5den Augustus eene kruisboot en drie sampangs-pandjang derwaarts gezonden om zich in hinderlaag binnen de rivier van Kateman te plaatsen.

Den 14den Julij kwam alhier in eene sampang aan zekere Chinees, gezagvoerder van eene te Jeboes (Banka) te huis behoorende praauw-tjunia. Hij was den vorigen dag, onbekend met den juisten weg naar deze plaats, onder de oostkust van Gallang ten anker gekomen, alwaar zijn vaartuig door zeven, bij hem in 2 sampangs aan boord gekomen, Maleijers was afgeloopen. Met vijf der opvarenden was hij daarop naar Riouw gevlugt, terwijl, volgens zijne mededeeling, nog twee opvarenden zich aan boord bevonden.

Op het vernemen van dit berigt heeft het bestuur onmiddellijk eene kruisboot met twee sampangs-pandjang derwaarts gezonden, die den 18den Julij met de praauw-tjunia en de twee achtergeblevene opvarenden alhier zijn teruggekeerd. Een der roovers is gearresteerd.

Van de lading der tjunia, bestaande uit 2250 stuks aardewerk, is slechts een gering deel geroofd, doch daarentegen alles wat aan de bewapening, kleeding, preciosa, geld enz. aan boord was.

In den namiddag van den 19den Julij had er te Tandjong Oengat (oostkust van Tandjong Pinang) een amok plaats, waarbij een Maleijer gedood en een andere, benevens twee Maleische vrouwen verwond werden. Het is der politie gelukt den amokmaker in handen te krijgen."

— In de *Javasche Courant* van 23 Augustus jl. leest men:

„ *Batavia*. — De stand der agio op de drie hoofdplaatsen van Java was op den 1sten Augustus 1856 als volgt:

	Batavia.	Samarang.	Soerabaija.
	Duiten.	Duiten.	Duiten.
voor den Nederlandschen gulden. . .	123	124	122
„ een twee-en-een-half-gulden-stuk.	303	302	300
„ „ drie-gulden-stuk.	360	onbekend.	onbekend.
„ „ gouden Willem.	1260	1290	1230
„ „ halven dito.	630	645	615
„ „ recepis ad f 1.	119	119	119
„ „ gouden Spaanschen doublon.	5280	5520	onbekend.
„ „ Mexicaanschen dito.	4920	4920	onbekend.
„ „ gouden dukaat (nieuwe). . .	onbekend.	840	750
„ „ Spaanschen mat.	360	350	348
„ „ Mexicaanschen dollar. . . .	342	342	336
„ „ sikka-ropij.	onbekend.	onbekend.	onbekend.
„ „ vijf-frank-stuk.	276	onbekend.	onbekend.

Bagelen. — Door de in den laatsten tijd gevallen zware regens en daardoor ontstane banjers, zijn in de laag gelegen streek, bekend onder den naam van Benorowo, onder Ambal, overstroomd 1500 bouws beplante sawa's van het district Wonoroto, 500 bouws van het district Ambal, 273 bouws van het district Koetoardjo en 201 bouws van Pitoeroe, waarvan die der twee laatstgenoemde distrieten als geheel verloren zijn te beschouwen, terwijl nog aan onderscheidene padievelden schade is veroorzaakt."

— De courant van den 20sten Augustus jl. deelt het volgende mede:

Batavia. — In ons nommer van den 14den Junij jl. deelden wij eenige bijzonderheden mede nopens de alhier op Bazaar-Baroe gevestigde volksleesbibliotheek van de maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, in Oost-Indie. Wij zien ons thans in de gelegenheid gesteld een algemeen overzigt van den staat dier instelling te geven, van af hare opening, in Augustus 1854, tot op den laatsten Junij 1856.

Het getal boekwerken, bij den aanvang oc. 400 bedragende, was hoofdzakelijk door geschenken tot 950 gestegen.

Over het geheele tijdvak van 23 maanden gerekend, maakten gemiddeld 's maands 49 personen van de boekerij gebruik, aan welke gemiddeld 444 deelen werden verstrekt. Vergelijkt men echter de beide jaren van het bestaan der inrigting, dan verkrijgt men: voor 1854—55, als gemiddelde maandelijksche cijfers, 39 lezers en 309 boekdeelen, en voor 1855—56 58 lezers en 568 boekdeelen.

Verreweg de meeste lezers behoorden tot de Europeesch-Indische klasse van [illegible] in het geheel f 4 van lezers, die, volgens hunnen wensch, betalen; de overigen lezen gratis. . . . .

Wat orde en bloei betreft, heeft de instelling veel aan de zorg van den heer bibliothecaris P. Pattché te danken.

— Aan de *Javasche Courant* van den 13den Augustus jl. ontleenen wij het volgende overzigt omtrent den artillerie-constructie-winkel te Soerabaija:

„ Wij zien ons weder (zie *Javasche Courant* van den 7den Julij 1855) [*Staats-courant* nº. 208 van dat jaar] in de gelegenheid gesteld, aan het jaarlijksch verslag van den directeur van den artillerie-constructie-winkel te Soerabaija, den heer majoor P. F. C. Vreede, eenige bijzonderheden nopens deze inrigting te ontleenen.

Smederij. — De nieuwe smederij voldoet ten volle aan de verwachting. De toenemende werkzaamheden en het vele smeêwerk, dat dagelijks door circa 40 vuren werd voortgebragt, maakte het noodzakelijk om tusschen de kolommen aan de beide einden van het gebouw nog vier dubbele werkbanken te plaatsen, waardoor een 30tal Javaansche bankwerkers meer aan het werk konden gesteld worden.

Onder de Javaansche smeden, die aan het vuur werkzaam waren, hebben er eenigen weder belangrijke vorderingen gemaakt; zij behoeven in het smeden van sommige zware beslagdeelen van affuitage in geenen deele voor goede Europesche smeden onder te doen.

Behalve het smeêwerk van allerlei aard, verdienen voornamelijk vermelding twee aangemaakte poncelet-waterraderen voor den buskruidmolen te Ngawie (Madioen).

Deze raderen, 6 el in middellijn, zijn, uitgenomen de spaken, geheel uit gegoten en geslagen ijzer vervaardigd, met zulk eene juistheid, dat al de onderdeelen, onverschillig waar aangebragt, door elkander passen.

Voorts werden, onder andere, vervaardigd: 27 walaffuiten en 43 ramen voor kanonnen van 12 pd., 40 groote raderen tot walaffuiten van 12 pd., 9 belegeringsaffuiten tot houwitser 15 dm. (K)., 2 ijzeren cirkelaffuiten met ijzeren raam tot ligt ijzeren kanon à 3 pd.; 9 stuks ijzeren geweerrakken, ieder voor 900 geweren ingerigt, bestaande geheel uit gegoten en geslagen ijzer; 400 kartetsen compleet van 80 en 60 pd.; 42 steigers en 56 treden tot ramen van walaffuiten van 80 en 60 pd.; 2 stellen beslagdeelen tot veldaffuiten van 3 pd.; 26 raddragers tot bergaffuit van 3 pd.; 283 vierkante schoppen, 86 houweelen, 52 lontverbergers, 49 lont- en 69 zunderstokken, 50 vuilnisblikken (koperen), 44 blikken trommels, 10 buitengewone doofpotten, 2 buskruid-droogstoven; terwijl nog nagenoeg al de beslagdeelen voor 56 walaffuiten van 12 pd. gereed kwamen.

Timmermanswinkel. — In den aanvang van 1855 werden hier nog 20 Javaansche werklieden, in eene bamboezen loods, voor den timmermanswinkel te werk gesteld. De Javaansche werklieden waren in bedrevenheid weder veel toegenomen. Het in elkander lasschen der onderdeelen van de walaffuiten met hunne ramen, zoomede het inlaten der ijzeren tappannen en overige beslagdeelen, wordt door hen, onder het toezigt van een der onderopzieners, met de meeste naauwkeurigheid verrigt en kan den toets van juistheid ten volle doorstaan.

Er werd in het afgeloopen jaar verbruikt 216^{427} kub. ellen djatiehout, waaruit, onder andere, werden vervaardigd: 43 ramen tot walaffuiten van 12 pd., 27 walaffuiten van 12 pd., 9 belegeringsaffuiten tot houwitser van 15 dm. (K), 42 steigers tot ramen van walaffuiten van 80 en 60 pd., 2 ramen tot cirkelaffuiten van 6 pd., 9 cirkelstukken compleet, 2 kaapstaanders, 2832 stuks beddinghout; als: stootbalken, ribben beddingplanken en piketpalen, 157 aardplakkers en 98 zodenplakkers, 800 kogelkistjes (Oost-Indisch model) 4 publicatie-borden, de noodige stellingen tot de inrigting der magazijnen en modelzaal behoorende, terwijl onder handen bleven 60 walaffuiten van 12 pond en 31 batterijkisten, waarvan het hout grootendeels voorbewerkt was.

Wagenmakerij. — De werkzaamheden, die hier verrigt werden, waar het op de meest mogelijke juistheid en netheid aankwam, bestonden, behalve in 40 groote raderen tot walaffuiten van 12 pond, 18 raderen tot belegeringsaffuiten voor houwitser van 15 duim (K), 8 raderen tot veldaffuiten van 3 pond, onder meer andere, in 204 stuks kernringen van zonoklinghout tot verschillend vestinggeschut, 50 zadelbokken voor cavalerie, 25 buskruiddroogbakken, 80 vuurpijllatten, 246 wisschers tot belegeringsgeschut van 12 pond, 538 stelen in spaden, patjols, houweelen en schoppen, 200 aardstampers enz.; terwijl nog onder handen bleven 171 kruiwagens, 100 raderen tot ligt veldmaterieel enz.

De kuiperij, die een onderdeel van deze werkplaats uitmaakt, leverde weder eene buitengewone bedrijvigheid op.

In het afgeloopen jaar werden circa 1000 stuks vaatwerk vervaardigd; bestaande in badkuipen, draag-, water- en padiebalies, watervaten met sluiting, ankervaatjes enz., benevens 1420 buskruidtonnen à 25 pond; terwijl nog bovendien door de kuipers in voorraad werden geslagen en voorbewerkt 18,030 duigen tot buskruidtonnen en 2647 stuks tot verschillend vaatwerk, waartoe steeds met het meeste voordeel gebruik werd gemaakt van de schaaldeelen, voortkomende van de ronde stammen,

In voorraad bleven er op het einde des jaars nog 12,570 duigen tot buskruidtonnen en 2400 tot ander vaatwerk.

Door de wagenmakerij en kuiperij werden 39 374 kub. ellen constructiehout en 8516 kub. ellen bruikbare afval verbruikt, terwijl door de kuiperij, en draaijerij bovendien nog 263 463 kub. ellen djattiehout aan dolken verzaagd en gekloofd zijn tot duigen, klossen tot kogels en granaten, laadgereedschap, buizen enz.

Instrumentmakerij. — In deze werkplaats, alwaar zich slechts een klein personeel van Javaansche bankwerkers bevindt, werden, met uitzondering van het eigenlijke instrumentmakerswerk, dat door sommigen werd verrigt, twee Javanen in het vijlen-verkappen onderrigt, waarin zij al spoedig belangrijke vorderingen maakten, zoodat thans eene vijlenverkapperij bij dit ambacht is gevoegd, welke de beste uitkomsten belooft.

In de drie laatste quartalen zijn er 2479 stuks vijlen van verschillende soort verkapt, zoodat thans is voorzien in de behoefte om hier te lande vijlen te verkappen, in stede van de afgesletene ter verkapping naar Nederland op te zenden.

Tot het instrumentmakerswerk, dat voltooid werd, behoorden: het van rigtingsmiddelen voorzien van eenige bronzen kanons van 3 pond en houwitsers van $11^1/_2$ duim, benevens het verbussen van 3 kanons van 8 pond, de aanmaak van 151 messingen opzetten tot vestinggeschut, 4 stellen visiteer-instrumenten tot zundgaten, 3 stellen ijzeren en messingen drukletters, buizen tot granaatkartetsen, 300 gordelplaten voor de artillerie enz.

Door de kogelpersen werden opgeleverd 2,800,000 kogels.

Hiertoe werden verbruikt:

Lood n°. 1 (staaf-).	71274.2 pd.
» » 2 » onregelmatig	12657.8 »
dus te zamen . . .	83932.0 pd.

Het smeltverlies op de geheele massa lood geleden bedraagt 2773 pd. of omstreeks 3.3 per cent.

Daarentegen is uit 2086.8 pd. loodasch, afkomstig uit de omgesmolten massa lood, door reductie met kool, voortgebragt 1630.7 pd. lood of nagenoeg 79 %, welk lood, van het eigenlijke smeltverlies afgetrokken zijnde, in werkelijkheid op de verbruikte loodmassa een verlies geeft van ruim 1.3 per cent.

Metaal- en houtdraaijerswinkel. — Ook in deze werkplaats werd een zeer opmerkelijke vooruitgang waargenomen en was de bedrijvigheid groot.

Er werden onder vele andere hout- en metaalwerken door dien winkel voortgebragt: 62,336 buizen tot granaten van onderscheidene kalibers, 2800 laadgat-stoppen, 700 klossen tot granaten van 60 pd.; terwijl als de voornaamste artikelen, welke in het laatste quartaal werden afgeleverd nog vermelding verdienen: 3500 kogelklossen van 24 pd., 2000 granaatklossen tot houwitser van 15 dm., 1760 klossen tot granaatkartetsen van 12 pd., 442 verschillende wisschersklossen, 197 lepelklossen, 140 kartetsdeksels, 140 kartetsbodems, 171 piketbamers enz.

Den opziener over deze werkplaats, Borgman, — zegt de verslaggever — komt alle lof toe voor zijnen aan den dag gelegden dienstijver en de door hem bedachte eenvoudige inrigtingen, waardoor de aanmaak van sommige voorwerpen aanmerkelijk wordt bespoedigd en tevens groote kosten worden bespaard.

Ook verdient vermelding eene inrigting, welke door den opziener over de instrumentmakers, Kiel, werd daargesteld, tot het machinaal vervaardigen van houten klossen tot kogels en granaten. Deze inrigting is kortelijk beschreven als volgt:

Op de bovenslede van de beweegbare support der draaibank, die aan den voorkant afgerond is met eenen straal, ongeveer een duim minder in middellijn dan die der uitholling van de houten klos, is in het middelpunt dier afronding eene loodregt staande pin aangebragt, waarom heen zich de draaibeitel moet bewegen. De laatste is aan den voorkant van eenen opstaanden, eenigzins afgeronden scherpen stalen bek voorzien, terwijl het uiteinde bovenwaarts is omgebogen en in een handvat eindigt. Op den beitel is, ter plaatse waar deze over de pin der bovenslede moet gestoken worden, een ijzeren koker gesoldeerd, ten einde alle waggelende beweging voor te komen.

Op de draaischijf der vaste pop van de bank wordt nu een houten blok vastgeklemd, dat van eene cilindrieke uitholling voorzien is, tot het ontvangen der te voren uitwendig afgedraaide houten klossen. Met een paar slagen is de klos nu in het centrum gerigt; de slede wordt met haren beitel naar het middelpunt der klos, door middel van den zwengel vooruitgeschoven en men vangt aan met de klos uit te schulpen, door den beitel van uit het centrum naar den buiten-omtrek tegen de snel ronddraaijende klos te bewegen, telkens de slede met beitel een weinig vooruitbrengende.

Met deze support kan een Javaansch werkman in een dag 120 klossen uithollen, terwijl een Europesche bekwame houtdraaijer er in dienzelfden tijd slechts 20 stuks uit de vrije hand gedraaid kan afleveren.

Even schrander was eene inrigting om de voorbewerkte rollen machinaal tot cilinders te draaijen, waaruit dan later de klossen gezaagd worden.

In deze werkplaats werden 54 714848 kub. ellen djattiehout verbruikt.

IJzergieterij. — De Javaansche werklieden maakten in dit ambacht weder groote vorderingen. Het vormen van projectilen geschiedt door hen met de meest gewenschte naauwkeurigheid en zij behoeven daarin niet voor den Europeschen werkman achter te staan.

Eene genomene proef met vormzand, op Madura gevonden, leverde zeer goede uitkomsten op; het kon bijna met het Sidaijoesche worden gelijkgesteld.

Bij de herstelling van twee der coupol-ovens werd alles van gegoten ijzer gemaakt, zoowel de kop boven denzelve, als de trap naar den bovenvloer tot het laden van den oven. Deze doelmatige en tevens weinig kostbare verandering heeft veel aan licht en fraaiheid der werkplaats bijgedragen.

In den loop van het derde en vierde quartaal werden 100 kanons van 30, 24 en 18 pd. en minder kaliber gebroken, uitmakende een gewigt van 204,833 pd. Hiervan werden 62,305 pd. tot verschillende andere einden omgesmolten, terwijl in het afgeloopen jaar nog eene hoeveelheid van 597,078 pd. ijzer werd versmolten, waartoe eene hoeveelheid van 128,200 pd. coaks werd verbruikt.

Kopergieterij. — In deze werkplaats werden 172,614 looden stangen tot het persen van geweerkogels van $^1/_{18}$ pd. gegoten.

Van het Japansche koper werd een zeer schaarsch gebruik gemaakt, doch dat der afgekeurde bronzen kanons nam voortdurend toe. Het verbruik dezer metalen stond tot elkander als 1 : 32.

Zadelmakerij. — Het in deze werkplaats afgeleverde werk, onder de leiding van den in dat ambacht zaakkundigen opziener Engelhardt, kenmerkte zich door naauwkeurigheid en netheid van bewerking, en in het bereiden van het inlandsche leder werden zulke vorderingen gemaakt, dat hetzelve dikwijls door deskundigen voor Europeesch leder werd aangezien.

Ruim 1500 vellen leder van allerlei soort werden alhier bereid.

Verwerij. — De werkzaamheden in dezen winkel bepaalden zich tot het met lijnolie aanstrijken der houten deelen en het menien of zwart verwen van ijzeren voorwerpen en beslagdeelen van affuitage, vaatwerk voor de militaire administratie, en welke steeds naar den eisch werden uitgevoerd.

Ook verdienen nog de volgende bijzonderheden mededeeling.

Gedurende het afgeloopen jaar werkte het groote stoomwerktuig geregeld door.

Niettegenstaande den gebrekkigen toestand van het kleine stoomwerktuig heeft de zaagtoestel toch zeer gewigtige diensten bewezen. De geheele opbrengst aan verzaagd constructiehout bedroeg over 1855 407 586 kub. ellen, bestaande in planken en platen van 2 tot 30 duimen oploopende, balken en ribben tot beddinghout, latten enz., benevens 29 890 kub. ellen bruikbaren afval.

Voor de oprigting van de vijlen-verkapperij werd een groote slijpsteen opgerigt tot het afslijpen van den ouden kap der versleten vijlen. Deze bewerking vereischt veel kracht, en men had om de vijlenkappers aan den gang te houden nog eenen tweeden slijpsteen opgerigt, welke door het groote stoomwerktuig in beweging wordt gebragt.

In de draaijerij werd eene tweede, aan den artillerie-constructie-winkel vervaardigde circulaire zaag geplaatst, waarvan het blad eene middellijn heeft van p. m. 95 duim. Dit zaagwerktuig, zoomede het kleinere, welk blad slechts p. m. 40 duim bedraagt, hebben onafgebroken doorgewerkt.

De materialen, aan dit etablissement verbruikt, werden van de beste hoedanigheid bevonden. De proeven met de Borneosche steenkolen werden met de meeste zorg voortgezet.

Blijkens een van Zijner Majesteits consul-generaal te HAVANNAH ontvangen schrijven, is door de Spaansche regering een besluit genomen, waarbij aan de vreemde aldaar aankomende stoomvaartuigen wordt toegestaan om gedurende de quarantaine te laden en te lossen, onder inachtneming van de vereischte voorzorgen en formaliteiten en de voldoening door elk vaartuig der verschuldigde quarantaineregten.

Met dit nommer der *Staats-courant* worden verzonden:

1°. vel 8 en 9 van het BIJBLAD I, inhoudende het verslag van het verhandelde in de zitting der Eerste Kamer van den 31sten October jl.;

2°. vel 38—41 der *Bijlagen* van het BIJBLAD II, inhoudende het vervolg van het Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, voor zooveel betreft Nederlandsch Oost-Indie;

3°. vel 67 dierzelfde *Bijlagen*, behelzende het slot van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs voor het ontwerp van wet tot vaststelling der Middelen tot dekking der Staatsuitgaven voor 1857.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

ENGELAND.

De Londensche *Morning Post*, een orgaan van het Engelsche gouvernement, deelt in zijn nommer van jl. Donderdag het volgende schrijven uit Parijs mede:

» Men heeft gevreesd, dat er aangaande het verblijf der Oostenrijksche troepen in de Donau-Vorstendommen een zoo groot verschil van gevoelen tusschen het Fransche en het Engelsche gouvernement bestond, dat eene verkoeling der bondgenootschappelijke betrekking het gevolg daarvan zou zijn.

» Ik kan de verzekering geven, dat zulks het geval niet is; en men behoeft niet beducht te zijn voor het ophouden van dat onderlinge vertrouwen tusschen de Westersche mogendheden, van hetwelk zoo veel onderscheidene belangen afhangen. Wel is waar, Ruslands onwilligheid om de bedingen van het vredesverdrag te vervullen werd aanvankelijk door de beide kabinetten niet met even veel argwaan beschouwd; maar er zijn gebeurtenissen voorgevallen, die bijgedragen hebben om de denkbeelden aan weerszijden van het Fransche Kanaal te wijzigen; en het zal blijken dat, in spijt van de kuiperijen eener derde mogendheid, de Fransche diplomatie met de Engelsche eendragtig is op alle punten van gewigt voor de rust van Europa.

» De klagte in den *Moniteur* over den toon van sommige Engelsche dagbladen jegens Frankrijk, heeft tot misverstand aanleiding gegeven. Engeland gesteldheid en inzonderheid zijn wijze afkeer van alle inbreuk op de vrijheid van spreken en schrijven zijn bij den Keizer en in zijnen kring volkomen bekend; en de gedachte kon dan ook niet bij hen opkomen, dat de aloude onafhankelijkheid der Engelsche drukpers onder den invloed van een buitenlandsch gouvernement zou moeten gesteld worden.

» Het doel van den *Moniteur* was, naar hetgeen ik verneem, een gedeelte der Britsche dagbladpers te waarschuwen tegen de lieden, die verzinsels uitstrooijen met het doel om wrevel tusschen de twee natien te kweeken. Het bedoelde artikel is een uitvloeisel van het welligt al te levendige aandenken aan het kwaad, hetwelk onder de regering van Napoleon I door de taal der Engelsche dagbladen gesticht is. Indien het den *Moniteur* gelukt is, degenen die geloof hechten aan geruchten van een voor het Engelsch-Fransche bondgenootschap nadeeligen aard, uit de dwaling te brengen, dan is het eenige doel van het officiele blad bereikt. Intusschen dunkt mij, dat er te veel acht geslagen is op die Engelsche dagbladen, welke denkelijk meer tot vermaak van eene bijzondere klasse van lezers strekken dan invloed op de publieke opinie uitoefenen."

— Een ander ministerieel blad van Londen, de *Globe*, deelt in eenen brief uit Parijs het volgende mede:

» Pruissen tracht aan de aangelegenheid van Neuchâtel meer gewigt bij te zetten dan daaraan eigenlijk toekomt; het doet dat veel eer met het doel om zijnen invloed bij de Duitsche Bondsvergadering te doen uitkomen, dan uit hoop om het genoemde Vorstendom weder in bezit te krijgen.

» Het verlangen van den Zwitserschen Bond om op het Parijsche Congres vertegenwoordigd te worden, vindt bij het Fransche gouvernement een gunstig oor; maar deze zaak is hier, te Parijs, nog niet officieel in

behandeling gekomen. De welbekende toegenegenheid van Keizer Napoleon voor de republiek, die hem eens in bescherming genomen heeft en bereid was om zich ten zijnen behoeve de rampen des oorlogs te getroosten, zal genoeg zijn om de overheden te Bern te overtuigen, dat eene tusschenkomst van buitenlandsche mogendheden in Zwitserland door Frankrijk niet zal gedoogd worden.

„Het is in lateren tijd steeds een beginsel van Frankrijks staatkunde geweest, de onafhankelijkheid van het gemeenebest, hetwelk zoo vele magtige vijanden van een scheidt, te ontzien en te doen ontzien. Deze staatkunde, waarvan het niet ten gevalle van Oostenrijk heeft willen afwijken, zal het ook in de tegenwoordige omstandigheden onverzettelijk volgen. Hiermede wil ik niet zeggen, dat bij Pruissen het voornemen of ook maar de wensch bestaat om Zwitserland geweld aan te doen; want daarin zou het niet alleen Engeland en Frankrijk tegen zich hebben maar ook bij Zwitserland eenen tegenstand ontmoeten, die zelfs voor eene militaire mogendheid als Pruissen niet gemakkelijk te overwinnen zou zijn.

„De nota, waarbij het Pruissische gouvernement onlangs het gevoelen der onderscheiden Duitsche regeringen over de aangelegenheid van Neuchâtel gevraagd heeft, is door de meerderheid dier regeringen niet naar den wensch van Pruissen beantwoord.

„De Duitsche regeringen schijnen niet genegen te zijn om daarin eene aangelegenheid te zien die de eer en de belangen van den Duitschen Bond raakt; het is alzoo waarschijnlijk, dat het door Pruissen geuite verlangen eene gewigtige wijziging zal ondergaan.

„De aangelegenheid van Neuchâtel zal denkelijk het terrein worden, waarop de kabinetten van Londen en Berlijn elkander weder de hand zullen reiken en de koelheid zullen afleggen, welke sedert den aanvang van den Oosterschen oorlog de betrekking tusschen hen gekenmerkt heeft. Waarschijnlijk zal Engelands scheidsregterlijke uitspraak door Pruissen ingeroepen en door Zwitserland aangenomen worden. Op die wijze zal het geding over Neuchâtel tot eene voor beide partijen eervolle beslechting komen, en zal tevens de aloude vriendschap tusschen Pruissen en Engeland ten deele hersteld worden."

TURKIJE.

De Porte heeft, gelijk reeds gemeld is, onder inroeping eener bepaling van het Parijsche vredesverdrag bevel uitgevaardigd om de Turksche zeeëngten met den 28sten October jl. voor alle vreemde oorlogsvlaggen te sluiten, en van dien onverwachten stap aan de vertegenwoordigers van andere Staten kennis gegeven. Thans ontvangt men door den telegraaph een berigt uit Konstantinopel van 26 October, volgens hetwelk de admiraal Lyons, de bevelhebber der Britsche zeemagt in den Bosporus, niettegenstaande dat besluit verklaard heeft, dat de Engelsche oorlogsschepen in de Zwarte Zee zouden blijven tot dat Rusland al de vredesvoorwaarden zou hebben vervuld. Deze verklaring zou uitgelokt zijn door eene bepaalde aanvrage van den heer Butenieff, Ruslands gezant bij de Porte.

Een bij de Londensche *Times* ontvangen schrijven uit Konstantinopel van 20 October deelt bijzonderheden mede omtrent den kruistogt dien het Engelsche oorlogsschip *Magicienne* laatstelijk in de Zwarte Zee gedaan heeft. Dat vaartuig heeft al de Russische havens der Zwarte en der Azowsche Zee bezocht, en is ook de haven van Sebastopol binnengeloopen; hier heeft het geene werkzaamheden tot versterking of wederopbouwing der stad bemerkt; Sebastopol had nog hetzelfde voorkomen als toen het door de geallieerden verlaten werd.

Volgens hetzelfde schrijven heeft de heer Butenieff voorgesteld, het geschil over het bezit van Bolgrad en van het Slangen-eiland te Konstantinopel te behandelen en te vereffenen. „Dit voorstel heeft het voorkomen van eene bewilliging (zegt de Engelsche berigtgever), en vindt vrij wat bijval bij de Porte; het zou een middenweg zijn tusschen den wensch die door Rusland met goedkeuring van Frankrijk aanvankelijk geuit is, om de zaak naar het Congres te Parijs te verwijzen, en tusschen de zienswijze van het Engelsche gouvernement, hetwelk meent dat dit punt door de letter of althans door den geest van het Parijsche verdrag reeds uitgemaakt is."

— Uit Alexandrie wordt aan de *Times* gemeld, dat de Onderkoning besloten heeft, een meer regelmatigen vorm aan zijn gouvernement te geven, en dat hij, om te beginnen, te Cairo eenen staatsraad gevormd heeft, bestaande uit vier en twintig van de ervarenste staatmannen van Egypte.

ITALIE.

De officiele *Moniteur* van Frankrijk heeft gemeld, dat een Fransch oorlogsschip den 28sten October jl. van Toulon vertrokken is om eene zending in de Middellandsche Zee te vervullen. Volgens een bij de *Indépendance Belge* ontvangen schrijven uit Parijs is dat vaartuig naar Civita-Vecchia gestevend om den heer Brenier, Frankrijks gezant bij het Napelsche hof, aan boord te nemen en naar Marseille over te voeren. De briefschrijver doet opmerken, dat op die wijze de verschijning der Fransche oorlogsvlag voor Napels thans vermeden wordt, en hij ziet in die verschoonende handelwijze van het Fransche gouvernement eenen grond om nog eene minnelijke vereffening van het geschil te hopen.

Ook een bij de Brusselsche *Emancipation* ontvangen schrijven uit Parijs geeft eenig, hoewel onbepaald vooruitzigt op eene verzoening tusschen Napels en de Westersche mogendheden. De Parijsche berigtgever der Londensche *Globe* gaat verder en zegt: „Het berigt der ministeriele dagbladen van Parijs, dat het Fransche gezantschap den 28sten October jl. Napels verlaten heeft, is onwaar. Ik geloof dat, juist toen het vertrekken zou, van de zijde der Napelsche regering eene onderhandeling is aangevangen, die op verdaging van het vertrek uitgeloopen is. Ofschoon de bewilligingen, die de Napelsche minister van buitenlandsche zaken door zijnen Souverein gemagtigd is voor te stellen, welligt bij nader onderzoek onaannemelijk bevonden worden, is evenwel de wensch van Keizer Napoleon, om het Napelsche vraagstuk af te doen, zoo groot dat de heer Brenier denkelijk niet aarzelen zou elken voorslag of maatregel van eenigermate verzoenende strekking aan te merken als een genoegzamen grond om vooreerst te Napels te blijven en nadere bevelen van zijn gouvernement te vragen."

— De Parijsche *Constitutionnel* berigt heden stellig, dat het Fransche en het Engelsche gezantschap jl. Dingsdag Napels verlaten hebben.

FRANKRIJK.

De Parijsche berigtgever van de *Indépendance Belge*, wiens brieven doorgaans voor het gouvernement van Keizer Napoleon gunstig luiden, schrijft onder dagteekening van den 30sten October:

„Ik wil niet zeggen dat Frankrijks binnenlandsche gesteldheid thans zeer zorgbarend is: evenwel mag ik niet ontveinzen dat men sedert eenigen tijd zoo veel van gisting onder de ongegoede volksklassen verneemt, als zelden het geval is. De lang aanhoudende duurte der levensmiddelen maakt de gemoederen wrevelig: onder de aanhoudende worsteling tegen den druk der tijdsomstandigheden wordt de arbeidsman ongeduldig: en in zulk eene stemming der bevolking geven ook dingen van een op zich zelf onschuldigen aard, zoo als bij voorbeed het weidsche leven van het keizerlijke hof te Compiègne, hetgeen bij den heerschenden kommer zoo scherp afsteekt, stof tot misnoegen en tot bittere aanmerkingen.

„Telken ochtend vindt de politie hier ter stede namelooze oproepingen van meer of min oproerende strekking in straten en op openbare pleinen aangeplakt; zij haast zich telkens ze weg te nemen, maar de daders heeft zij, naar het schijnt, nog niet kunnen ontdekken, wat moeite zij daartoe ook gedaan hebbe."

DUITSCHLAND.

Hannoversche bladen meenen op grond van geloofwaardige mededeelingen te kunnen verzekeren, dat bij de Hannoversche regering nog niets vernomen is van eene weigering van Amerika om den Stader Elbetol voortaan te betalen, noch ook van eenig vertoog omtrent deze aangelegenheid.

INDIE EN CHINA.

Blijkens de uitvoerige berigten uit Britsch Indie, loopende tot 3 October jl., werden de toerustingen voor eene gewapende expeditie in de Perzische golf voortgezet; doch onder het publiek was de verwachting algemeen dat het bij toerustingen blijven zou, en dat door toegeeflijkheid der Perzische regering de noodzaak voor werkelijke vijandelijkheden zou vervallen, ten ware het Britsche gouvernement eigenlijk ten doel had vasten voet aan de kust der Perzische golf te bekomen. Omtrent de gesteldheid van Herat, het oogenschijnlijke voorwerp van den twist tusschen Engeland en Perzie, was onder het publiek in Indie niets met zekerheid bekend; men wist zelfs niet, of die Afghaansche vesting al of niet in de magt der Perzen was.

Verder melden de berigten, dat het Indische gouvernement, op een uit het moederland ontvangen bevel, het telegraaph-net, hetwelk reeds eene uitgestrektheid van 4000 Engelsche mijlen heeft, nog verder, vooral westwaarts naar den kant der Perzische golf, uitbreiden zou, zoodat de gezamenlijke lijnen 7000 mijlen lang zouden zijn. In Indie was veel sprake van eene telegraphische verbinding met het moederland; maar onder het publiek durfde men zich nauwlijks vleijen met de hoop dat die grootsche onderneming spoedig tot stand zou kunnen gebragt worden.

— De berigten uit China, loopende tot 13 September jl., luiden weder gunstig voor de zaak der opstandelingen, hoewel zij meestal enkel geruchten zijn. De *North-China Herald*, een Engelsch dagblad hetwelk te Shanghai uitgegeven wordt, zegt dat het bewind der opstandelingen thans eene feitelijk bestaande regering is, wier gebied eenen der groote Staten van Europa in omvang evenaart.

ADVERTENTIEN.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Provincie *Noordbrabant*.

AANBESTEDING.

Op Dingsdag den 11den November 1856, des middags ten 12 ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Commissaris des Konings in de provincie Noordbrabant, of, bij zijne afwezigheid, door een der leden van de Gedeputeerde Staten en in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Waterstaat in het 6de district, aan het locaal van het Provinciaal Bestuur te 's Hertogenbosch, worden Aanbesteed:

het verrigten der noodzakelijkste vernieuwingen en herstellingen, alsmede het onderhouden van al de werken der Zuid-Willemsvaart in de provincie Noordbrabant, van den dag der goedkeuring van de besteding tot den laatsten Junij 1859; en zulks in twee perceelen.

Deze Aanbesteding zal geschieden bij inschrijving en opbod.

Het Bestek ligt ter lezing aan het locaal van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, aan dat van het Provinciaal Bestuur van Noordbrabant te 's Hertogenbosch, en op alle zoodanige plaatsen, alwaar gewoonlijk de Bestekken van Waterstaatswerken in gemelde provincie ter lezing gelegd worden.

Zullende zes dagen vóór de besteding de noodige aanwijzing in loco worden gedaan, en voorts nadere informatien te bekomen zijn bij den Hoofdingenieur in Noordbrabant L. Rijsterborgh en bij den Ingenieur J. de Kruijff, beiden te 's Hertogenbosch, alsmede bij den Opzigter B. Kievits te 's Hertogenbosch en bij den Opzigter J. F. van Mosseveld, te Aarle-Rixtel.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
SIMONS.

MINISTERIE VAN MARINE.

De Minister van Marine brengt bij deze ter kennis van belanghebbenden, dat gedurende de maanden *October*, *November* en *December dezes jaars* en *niet langer*, ten kantore van de betaalmeesters in de arrondissementen, de voldoening zal geschieden der gagementen ten laste van den Staat over het *3de quartaal* 1856, met dien verstande, dat hier alleen bedoeld worden de *tijdelijke pensioenen*, die door de zorg van het *Departement van Marine* worden voldaan.

Zullende gezegde betaling aanvang nemen met den 8sten dezer en voorts over gemeld tijdvak dagelijks, Zon- en Feestdagen uitgezonderd.

's Gravenhage, den 7den October 1856.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine

Brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, volgens officiele mededeeling, op den lichttoren, welke onlangs is opgerigt op kaap *Race*

(*New Foundland*), te rekenen van den 15den December aanstaande, van zons-ondergang tot zons-opgang, een *stilstaand wit licht* zal branden, naar de zeezijde zigtbaar van het N. O. t. O. door het Z. O. en Zuiden, tot het Westen.

Het licht is 180 Engelsche voeten boven den waterspiegel verheven en kan bij helder weder van het dek van een schip op 17 Engelsche mijlen afstands gezien worden.

De toren is *rood en wit gestreept in verticale rigting* en staat digt bij *het oude witte baken*, op

46° 39′ 12″ Noorderbreedte en
53° 2′ 38″ lengte West van Greenwich.

De kompasstreken zijn miswijzend (var. 24° W.).

's Gravenhage, den 7den October 1856.

De Minister voornoemd,
J. S. Lotsij.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, uit hoofde van het verloopen der gronden in de monding van het *Maassche Zeegat*, aldaar de volgende veranderingen in de betonning hebben plaats gehad:

1°. *de zwarte ton n°.* 2 is opgenomen en weder geplaatst in de diepte van 22 palmen, op de merken:

de toren van Brielle in de Reddingboot-keet, en de *toren van Maassluis eene halve scheepslengte benoorden het Steenen Baken;*

2°. *de roode ton* is opgenomen, en in de plaats daarvan in eene meer W. Z. W. rigting gelegd *eene zwarte ton* gemerkt n°. 3, in 27 palmen diepte, op de merken:

de toren van Brielle in het Oosteinde van de Laan, en *de Nieuwe Krabbestee aan den noordkant der batterij van het Steenen Baken;*

3°. *de zwarte ton n°.* 3 is opgenomen, en weder als *n°.* 4 geplaatst in 33 palmen diepte, op de merken:

de toren van Goedereede eene scheepslengte bewesten den hoek van Rockanje; en *de toren van Maasland tusschen het Steenen Baken en het huisje van het Houten Baken;*

4°. tusschen de *witte tonnen n°.* 4 *en* 5 is nog eene *witte ton* geplaatst, in 30 palmen diepte, op de merken:

het Steenen Baken in het huisje van Zeeburg, en *de toren van Goedereede eene scheepslengte vrij van den hoek van Rockanje;*

5°. voorts is opgenomen de op het wrak van een hoeker, in de merken: *de toren van Brielle midden in de Laan*, en *het Steenen Baken aan den noordkant van het huisje van het Houten Baken, op de Maasdroogte* gelegen hebbende *wrakton*.

De diepten zijn gerekend bij gewoon laag water, en de kompasstreken miswijzend.

's Gravenhage, 13 October 1856.

De Minister voornoemd,
J. S. Lotsij.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat volgens eene bekendmaking van de Spaansche Regering, ontstoken zijn de navolgende vuren op de kusten van *Spanje* aan de *Middellandsche Zee:*

1°. op de hoogte *de Navidad*, haven van *Carthagena*, provincie *Murcia:*

Een stilstaand wit licht, zijnde een catadioptrieke lichttoestel van de vierde grootte, op N. breedte 37° 35′ 30″, lengte O. van de Sterrewacht van *San Fernando te Cadix* 5° 18′ 38″, zijnde west van *Greenwich* 0 58′ 22″.

Het licht is 135.09 voet van Burgos (37.64 mètre) boven den waterspiegel verheven, en alzoo bij goede gelegenheid zigtbaar op 10 Engelsche mijlen afstand, en brandt sedert 15 Julij dezes jaars.

De standplaats van dit licht in acht nemende, moeten de vaartuigen welke bij nacht de haven van *Carthagena* bezeilen, indien zij willen ankeren aan de Oostzijde, in de nabijheid van het Kruidhuis of bij de Voorstad van *Santa Lucia*, het in het gezigt houden, een weinig open van de punt *de Navidad*, zorgende dat het licht zich niet daarachter verberge, om vrij te loopen van de rotsplaat, gelegen binnen de haven.

Daarentegen, indien men voornemens is bij het *Espalmador grande* te ankeren, zal men zooveel doenlijk moeten naderen aan de punt *de Navidad* en het licht daarachter moeten blinddeilen.

2°. op Kaap de *las Huertas*, provincie *Alicante:*

Het licht is stilstaande, wit en de lichttoestel catadioptrisch van de vierde grootte, op N. Br. 38° 20′ 30″, lengte Oost van *San Fernando* 5° 49′ 38″, idem West van *Greenwich* 0° 22′ 22″.

Het is 134.40 voet van *Burgos* (37.45 mètre) boven het watervlak verheven, op 10 Engelsche mijlen afstand te zien, en brandt sedert den 15den Augustus dezes jaars.

's Gravenhage, den 29sten Augustus 1856.

De Minister voornoemd,
J. S. Lotsij.

*** Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland zijn van meening in het openbaar bij inschrijving aan te besteden:

het verbreeden van een gedeelte der Zeewering langs het Strand van Delfland, beginnende op 59 el ten Noordoosten uit het midden van Dam, n°. 4*a*, en strekkende in dezelfde rigting over eene lengte van 256 el, tot aan of tegen het zoogenaamde Middenslag.

Het Bestek zal ter lezing liggen, van Donderdag den 6den November 1856 ter Secretarie van Delfland te Delft, terwijl inlichtingen verkrijgbaar zijn bij den Fabrijk-Landmeter van Delfland, J. P. van den Berg Jz., aldaar.

De inschrijvings-biljetten moeten, op zegel geschreven en verzegeld, vóór of uiterlijk op den 12den November 1856, des avonds voor zeven ure, franco bezorgd worden ter Secretarie van Delfland, in eene aldaar geplaatste bus; zullende de opening daarvan plaats hebben op Donderdag den 13den November 1856, des voormiddags ten half tien ure, in het Gemeenelandshuis van Delfland te Delft, in het bijzijn der aldaar tegenwoordig zijnde Inschrijvers.

NEDERLANDSCHE BANK.

Opgaven naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van den 9den Junij 1852 (Staatsblad n°. 124).

Omloopende Bank-biljetten	f 82,582,580.00	Munt en Munt-materiaal . . .	f 65,197,782.21 [5]
Saldo's van Rekeningen-courant . . .	21,784,217.04 [5]		

Amsterdam, 31 October 1856.

De Directie der Nederlandsche Bank,
Abraham Fock, *President.*
W. C. Mees, *Secretaris.*

GEREGTELIJKE AANKONDIGINGEN.

ECHTSCHEIDING.

Bij Vonnis der Arrondissements-regtbank te Leyden, dd. 30 September 1856, is het Huwelijk tusschen *Jan Labree* en *Hendrica Christina Meijer*, te Leyden, door Echtscheiding verklaard te zijn Ontbonden.

[Kosteloos.] *De Procureur voor de Eischeresse occuperende*,
Mr. J. L. Klaverwijden.

*** In het jaar 1800 zes en vijftig, den een en twintigsten October, ten verzoeke van Vrouwe *Wilhelmina Johanna Maria Arnesen*, Weduwe van den Heer *Willem Hendrik Jan Barthold Arendsen de Wolff*, wonende te Lochem, en uit kracht van het daartoe verleend verlof door de Arrondissements-regtbank te Zutphen, bij Vonnis de dato zeven Augustus 1800 zes en vijftig, behoorlijk op de expeditie geregistreerd, voor wie ten deze woonplaats wordt gekozen en Procureur gesteld bij den Heer Mr. *Jacobus Thooft*, Procureur bij de Arrondissements-regtbank van en wonende te Zutphen, heb ik ondergeteekende, *Derk Jan ter Selle*, beëedigd Deurwaarder bij de evengemelde Regtbank van en te Zutphen wonende,

voor de *eerste maal* Gedagvaard:

Ida Anna Geertruid Arendsen de Wolff, gehuwd met den Heer *Christiaan Bleij*, laatst gewoond hebbende te Lochem, doch thans zonder bekende woonplaats in het Koningrijk, bij gevolg mijn Exploit doende bij aanplakking aan de hoofddeur der Vergaderplaats van voormelde Regtbank en aan het Gemeentehuis te Lochem, terwijl ik een tweede afschrift daarvan heb overgegeven aan den Ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij gemelde Regtbank, die het oorspronkelijke met *gezien* heeft geteekend,

Om te verschijnen voor de Arrondissements-regtbank, zitting houdende te Zutphen op Donderdag den vijfden Februarij 1800 zeven en vijftig, des voormiddags ten tien ure; — ten einde:

aangezien de Gedaagde, dochter van de Requirante, als passagier op het Fregat *Hendrika*, Kapitein *Pieter Admiraal*, den zes en twintigsten November 1800 vier en vijftig, uit Brouwershaven naar Batavia is vertrokken;

aangezien gemeld Fregat wordt geacht den vierden December daaraanvolgende met de geheele bemanning en al de passagiers te zijn vergongelukt op den Banjaard, gelegen op de Nederlandsche kusten;

aangezien er alsnu meer dan een jaar is verloopen sedert gemelde scheepsramp heeft plaats gehad, zonder dat in dien tijd eenig bewijs is ingekomen van het aanwezen of overlijden van de Gedaagde;

aangezien er uitsdien termen zijn om de verklaring van Regtsvermoeden van Overlijden van de Gedaagde te vragen, en Eischeresse, als Moeder van de Gedaagde, belang heeft dat zulks door gemelde Regtbank worde verklaard;

Mitsdien aan gemelde Regtbank van haar aanwezen te doen blijken; zullende de Eischeresse bij gebreke van dien concluderen, dat daarvan aan haar acte zal worden verleend, en voorts door de Regtbank verlof gegeven om de Gedaagde ten tweeden male bij openbare Dagvaarding op te roepen.

En heb ik Deurwaarder, Exploit doende en aangeplakt als boven gezegd, voor de Gedaagde tevens een afschrift van dit Exploit aan den Ambtenaar van het Openbaar Ministerie als voormeld overgegeven.

De kosten zijn negen gulden vijf en zeventig en een halve cent.

(Get.) *D. J. ter Selle*, Deurwaarder.

Gezien door mij Officier van Justitie te Zutphen, den 21sten October 1856. (Get.) *H. A. van Rappard.*

Geregistreerd te Zutphen, den vier en twintigsten October 1800 zes en vijftig, in deel een en twintig, folio honderd twee en tachtig recto, vak vier, een blad zonder renvooijen; ontvangen tachtig cents voor regt, makende met de 38 opcenten een gulden tien en een halven cent (f 1.10 [5].)

De Ontvanger (get.) *J. Cazaux.*

BEURSPRIJZEN VAN SCHULDBRIEVEN.

AMSTERDAM, ZATURDAG 1 NOVEMBER 1856.

	pCt.					pCt.			
NEDERL. W. Sch.	2½	61¾	61¹⁵⁄₁₆	62¹⁵⁄₁₆	SPANJE. Nieuwe.	1¼	23⅛	23⁵⁄₁₆	23⅜
Dito dito 1844.	3	73¹¹⁄₁₆	—	—	Buitenl.	3	41½	—	—
Dito dito 1844.	4	92¾	92¹⁵⁄₁₆	92¹⁵⁄₁₆	Binnenl. 6/m . .	3	37¼	37⁹⁄₁₆	—
O. I. L. 1844. .	4	—	—	—	Cert. Damp. . . .		—	—	—
Amort. Synd . .	3½	—	—	—	Amortisabele. . . .		—	—	—
Handel-maats . .	4½	—	—	—	PORTUG. Lond. .	3	43⅜	43¹¹⁄₁₆	43⅝
BELGIE. Certific.					OOSTENR. Metall.				
bij *Rothschild.*	2½	51	—	—	1816-1852 . .	5	72⅞	73	73
RUSL. Bij *Hope*					Dito 1849-1854 .	5	81¹⁄₁₆	—	—
1798 en 1816.	5	102	102⅛	—	Dito Zilv. Nation.	5	74¹⁄₁₆	74⅛	74⅛
Dito 1828-1829.	5	101⅝	—	—	Dito 1847-1852 .	2½	37¾	37¹³⁄₁₆	—
Insch. in Assign.	6	—	—	—	PRUISS. Lot. 1854	3½	—	—	—
Cert. van dito. .	6	—	—	—	BRAZ. Lond. 1824	5	—	—	—
Neg. 1831-1833.	5	92	—	—	PERU	4½	—	—	—
Hope en C°. 1840.	4	—	—	—	MEXICO » . . .	3	19⅞	19¹⁵⁄₁₆	—
Stieglitz.	4	—	—	—	GREN. » . . .	2¾	21¼	21⅜	—
Dito 1854. . . .	5	93¹⁄₁₆	93⅛	—	Uitgestelde. . . .		—	—	—
Nieuwe Engels. .	4½	—	—	—	EQUAD. Lond. . .		[illegible]	—	—
POLEN. Certific. .	4	—	—	—	VENEZ. » . . .	4	32⅞	—	—
Aand. Lot. fl 500.		—	—	—	Uitgestelde . . .	2	—	—	—

Bij beperkte handel was de stemming iets gunstiger. Londen, Parijs (Weenen wegens feestdag geen beurs.

Stieglitz 1855 5 pct. $94\frac{9}{16}$ $94\frac{3}{4}$ $94\frac{5}{8}$.

LONDEN, heden.					
Eng. geconsolid. . .	3	pCt.	—	à	—
Spanje	1¼	»	—	à	—
Id. Amortisabele. . . .			—	à	—
Mexico			—	à	—
Grenada.	2¾	»	—	à	—
Id. Uitgest. . . .			—	à	—

PARIJS, heden.			
Fransche certific.	4½	pCt. fr.	—
» »	3		—
Spanje	3		—
»	1¼		—
Venezuela			—

TE 'S GRAVENHAGE, TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.